

نۆپهراسيۆنا سهربازي يا توركيا ل كوردستانا عيراقى 15 تهباخي 1986

خواندنهكا ميژووي

پيروز عبدالله بشار*¹ و هوگر طاهر توفيق²

¹ پشكا ميژوو، كۆليژا زانستين مروڤايتي، زانكۆيا زاخۆ، كوردستان-عيراق.

(beroz.bashar@uoz.edu.krd)

² پشكا ميژوو، كۆليژا زانستين مروڤايتي، زانكۆيا زاخۆ، كوردستان-عيراق.

تاريخ الاستلام: 2024/09 تاريخ القبول: 2024/11 تاريخ النشر: 2025/03 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2025.13.1.1487>

پۆخته:

سياسهتا توركيا هممير بزاڤا كوردى ل كوردستانا عيراقى ئيك ژ بابهتت گرنگ د ميژوويا بزاڤا رزگاربخوازا كورديدا دهيته همژمارتن، ب تاييهتي ژ بهر كو بزاڤا كوردى يا كوردستانا عيراقى كاريگهري ل سهر بزاڤا نهتمويي بين پارچين دى بين كوردستانى هميه، گرنگيا ئهڤى بابته د ئهوى چهندي دايه ههلسهنگاندا سياسهت و ستراتيگيا توركيا هممير بزاڤا كوردى دكهت و فهكوليني ل سه ر ئهگهري نهنجامدان ئوپهراسيۆنا سهربازي ل دهڤهري سنووري بين كوردستانا عيراقى و كارڤهاندن ل دور ئهڤى چهندي دكهت، لهورا توركيا گرنگيهكا زور ب بهرژموهنديين نابووري بين توركيا ل كوردستانا عيراقى دابوو و ل سهر ئهڤى بنهياي سهرمهري ل گهل كوردان ب گشتي و كوردستانا عيراقى ب تاييهتي دكر ههر ژ بهر ئهڤى مرمهئ نيزيكيون دناڤهرا عيراق و توركيدا پيداابوو، ههروهسا رۆلى عيراقى و فاكتهري شهري عيراق-ئيراني د چارچوڤى سياسهتا توركيدا هاتيه ههلسهنگان. د ئهڤى فهكولينيديا بهرسف ل سهر ئهڤان پرسياران هاتيهدان، نياا كارتيكرا سياسهتا توركيا ل سهر بزاڤا كوردى ههيوويه؟ و ب ئهڤى كارتيكرن مائيتكرن د كاروبارين ناڤهڤيدا كريبه؟ پيشهڤهڤوونين د بزاڤا كورديدا مهترسي ل سهر بهرژموهندي و ئيكهتيا ناخا توركيا كريبه؟ نهنجامين ئوپهراسيۆنى ل سهر دهڤهريين كوردى بين سنووري چ بوون؟ و ههلوپهستي ناڤهڤ و دهرفه هممير ئهڤى مائيتكرن توركيا يا سهربازي ب چ رهنكي بوو؟، ب في رهنكي ئهڤ بابته هاتيه ههلبژارتن دا كو فهكولينهكا ميژوويي ل سهر رهوشا كوردان و چهنداتيا كارتيكرا سياسهتا توركيا ل سه ر ئهوان بهيته رهونكرن.

پهڤين سهرهكي: سياسهتا توركيا، ئوپهراسيۆنا سهربازي، بزاڤا كوردى، كوردستانا عيراقى، عيراق و ئيران.

1. پيشهكي

بهرژموهنديين توركيا ئوپهراسيۆنا سهربازي ل دهڤهريين سنووري بين ژير دهستهلاتا پارتى ديموكراتي كوردستان نهنجام دا و ب فروكهين جهنگي دهڤهري بومبارانكر، ئهڤى چهندي دهنگهڤهاندنهكا مهزن ل توركيا و كارڤهاندن ل دهڤ كوردان ل ناڤهڤ و دهرفه پيداكر.

2.1 گرنگيا فهكوليني:

گرنگيا فهكوليني ئهوه كو توركيا زيدهتر ژ بهري هينكي دويڤهڤونهكا زور ل بزاڤا كوردى و پيشهاتين وي كريبه و ئهڤه بوويه ئهگهري سياسهتهكا سهربازي ب ريقهيهت و ب شيويهكي راستهڤهڤو مائيتكرني د بزاڤا كورديدا ژ دهرفهيي سنووري توركيدا بكهت، بهلي يا ژ ههيمي گرنگتر ئهوه ئهگهري چ بوون توركيا د ئهڤى ماوهيدا سياسهتهكا ب في رهنكي ب ريقهيهت، ئهڤ چهندي دياردكهت كو بزاڤا كوردى د ئهڤى ماوهيدا زور پيشهڤهڤو و رووبهري ل ژير دهستهلاتا كوردان بهرفههتر بوو و توركيا هزر د وي چهنديدا كر ئهگهري ئهڤ پيشهڤهڤونه بهردوام بيت و كورد ناستهكي سياسي ل كوردستانا عيراقى

بزاڤا كوردى ل كوردستانا عيراقى ژ ناليي ههريميه كيشهيهكا كاريگهريبوو و د ماوهيي شهري عيراق-ئيراندا (1980-1988) پيشهڤهڤوونين گرنگ ب خوهڤهڤديتوو و شياوو ئهڤى بارودوخى ههريمي ب دهليفه ببينيت و د بهرژموهنديا بزاڤا كورديدا بكارببنييت، د في چارچوڤيدا كوردان ب هاريكاريا ئيراني گهلهك دهڤهريين كوردى كونترول كريبون و ل سهر هيزين عيراقى سهركهڤتبون، بهلي ئهڤ پيشهاتين ل كوردستانا عيراقى كارتيكرن ل ههستي نهتمويي ل پارچين دى بين كوردستانى كريبو و ببوو جهي مهترسيي ل دهڤ حكومهتا توركيا ژ بهر ههيوونا بزاڤا كوردى و پارچا ههري مهزن يا كوردستانى ل توركيا و ههيوونا بزاڤين پارتا كاركهريين كوردستانى (پهكهكه) ل سهر سنووري توركيا-كوردستانا عيراقى، تاييهت د ئهڤى ماوهيدا پهيوهندي و ريكهڤتن دناڤهرا پارتى ديموكراتي كوردستان و پارتا كاركهريين كوردستاندا پيداابوو، لهورا توركيا ب بههانهيا ههيوونا پهكهكي و دراستيدا ب مرمهرا ريگرتن ل پيشهڤهڤوونا بزاڤا كوردى و پاراستنا

* فهكولهرى بهرپرس.

دهرفه یا تورکیا پهیوهندیار تیدا هاتینه بهلافکر، دیسان روژنامهیین کوردی ومکو (أخبار کردستان، الشرارة) د بیاقی هملویستی کورداندا مفا ژئ هاتیه وەرگرتن، پهرتووکین ب کوردی ومک پهرتووکا (بارزانی و بزوتنهوی رزگار یخوازی کورد شورشی گولان 1975-1990) یا دانهر مسعود بارزانی زانیاریین گرنگ ل دور سیاسی تورکیا و هملویستی پارتی دیموکراتی کوردستان هاتیه دیار کرن و پهرتووکا (بزافی رزگار یخوازی نهتهوی کورد له کوردستانی عیراق له سالهکانی جهنگی عیراق-ئیران دا 1980-1988) یا دانهر عهلی تهتر نبروهی زانیاری ل دور رویدانین د ماوهی شهرئ عیراق-ئیران هاتیه دیار کرن.

2. نهگهرین نهجامدانا نوپراسیونا سهربازی یا تورکیا ل گوندین کەشانی، شیلان، نزدور، ههفتههین، سنات ل 15 تهباخا 1986

نوپراسیونا سهربازی یا تورکیا ل 15 تهباخی 1986 نوپراسیونا دووی یا تورکیا یه پشتی نوپراسیونا گولانا سالا 1983، نوپراسیون ب هیرشهکا نهسمانی ل سنوورئ دناقبهرا ئامیدی و زاخو دا ل چهند گوندین کەشان، شیلان، نزدور، ههفتههین و سنات دکهفنه سنوورئ قهزا زاخو دا بو ماوهی 15 خولهکان ب دهه فروکهیین جهنگی بین فانتوم هاته نهجامدان، بهلی چ زیانین گیانی نهبوون و ب تنی و زیان ب مولک و مالین خهلکی گوندی کهفتیوون (Cumhuriyet, 22262,16 Augustos 1986؛ أخبار کردستان، 147، اب 1986)

تورکیا د نهجامدانا نهقی کریارا سهربازی چهند نهگهر و مهرهیین سیاسی و ئابووری ههبوون، بزاقا کوردی ئیک ژ نهگهرئ نهجامدانا نوپراسیونا سهربازی یا تورکیا بو سهر کوردستانا عیراقی بوو، تایبته بهرفرهههونا چالاکیین کوردان و سهرکهفتنن ل سهر سوپایی عیراقی و کونترول و بهیزبوونا کوردان ل کوردستانا عیراقی مهنرسی ل دهق تورکیا پهیداکر و نهقی چهندئ تورکیا پالدا بو نهجامدانا نوپراسیونئ دا کوب نهقی ریکی بزاقین کوردان سنووردار بکن و ریک ل وهرارا بزاقا کوردان بگریته، تایبته ومسا دهاته دبتن بهیزبوونا کوردان ل کوردستانا عیراقی کوردان زیدهتر نیزیکی پترولا کهرکوکی دکته، دیسان ههفسهنگیا پهیوهندیین دناقبهرا تورکیا و ئیران و عیراقیدا بابتهی ههره گرنگ هیلا پترولی یا (کهرکووک-یومورتالک) بوو و ئیرانی نهق بابته ومک گهف دژی عیراق و تورکیا بکار دئینا لهورا د ماوهی شهرئ عیراق-ئیرانئیدا، تورکیا ژ نیزیکی دویفچوونا لقنن ئیرانی ل کوردستانا عیراقی دکرن و ب دبتنا حکومهتا تورکیا ئیران و کورد پیکهفه بزاقان بو سهر کهرکووکئ نهجام دهن و د میدیا یا تورکیدا ئامازه ب نهقان لقینان دهاتهدهان، دهمی ل 11 ی ئاداری 1985 بهغدا ژ لایی ئیرانی هاته بومبارانکر و ل روژا پاشتر 12 ی ئاداری عیراقی تههران بومبارانکر، پشتی دهمز میرهکی ب نهقی هیرشی ئیرانی هیرشی جهی دهستینکا هیلا پترولی (کهرکووک-یومورتالک) کر و نهقه جهی ههناردهکرنا پترولی بو تورکیا بوو و تورکیا ژ نهقان لقینان نیگهران بوو و د دبت نهق چهنده ب مهنرسی ل سهر بهرزههوندیین تورکیا (Cumhuriyet, 21748,13 Mart 1985)

د راپورتهکا ههوالگیریا نهمریکی (CIA) دال کانونا دووی 1985 ئ هاتبوو دیار کرن کو شورشا کوردی ل سهر سنوورئ

وهر بگرن دئ بیته مهنرسی ل سهر بهرزههوندیین سیاسی و ئابووری بین تورکیا، ههروسا نهق رویدانه ل ههردوو دهولتین دراوسی دهاته نهجامدان و ژ نیزیکی جهی گرنگیدانا تورکیا بووینه، لهورا روئکرنا نهقی روین راستهقیه یی سیاسی تورکیا د نهقی ماوهیدا دئ هاریکار بیت بو تیگههشتنا رویدانین دوزا کوردی و ههفسهنگیا سیاسی یا دهولتین ههریمی.

3.1 نارمانجا فهکولینی:

نارمانجا فهکولینی نهوه مهرهیین سیاسی بین تورکیا د چارچووقی نوپراسیونا سهربازی و نهگهرین راستهقیه ل پشت نهقی نوپراسیونئ بهینه روئکرنا، ههروسا چهندا تیا کاریگهرا نهقی چهندئ ل سهر بزاقا کوردی ل کوردستانا عیراقی بهینه ههلسهنگاندن ژ بهرکو د نهقی ماوهیدا پنهشاهتین گرنگ د ئالیی لایهنین کوردی دا پهیدابوو و پارتین کوردی ئاشت بوون و ههر نهقه دبته ئیک ژ فاکتهرین بهیز بو تورکیا کو بزاقا کوردی لاواز بکن، ههروسا پشتبهستنا تورکیا ل گهل عیراقی بو نهقی سیاسی ل سهر چ بنه ما بوو و بهرزههوندیین ههردوو وهلاتان و کاریگهرا ل سهر بزاقا کوردی بهینه دیار کرن.

4.1 ریبازا فهکولینی:

د نهقی فهکولینیدا ریبازا (خواندنهکا میژووی) بو روئکرنا سیاسی تورکیا هههههه بزاقا کوردی د چارچووقی نوپراسیونا سهربازی هاتیه پهیرهوکرنا و ب قئ ریکی رویدانین ب سیاسی تورکیا پهیوهندیار ب دروستی دئ هینه روئکرنا.

5.1 پلانا فهکولینی:

نهق فهکولینه ژ دیارکرنا سیاسی تورکیا و مایتیکرنا وی یا سهربازی ل کوردستانا عیراقی پیکههیت و تیدا باس ل (نهگهرین نهجامدانا نوپراسیونا سهربازی ل گوندین کەشانی، شیلان، نزدور، ههفتههین، سنات ل 15 تهباخی 1986) و فاکتهرین پیشومخت بووینه پالدهر بو تورکیا کو قئ نوپراسیونئ نهجام بدمت هاتیه کورن نهوژی دیارکرنا رویدانین شهرئ عیراق-ئیرانی و پیشقهچوونین د بزاقا کوردیدا پهیدابووین، ههروسا باس ل (رهنگهفدانا ناخو و دهرفه یا نوپراسیونئ) و ههلوپستین ههههه نهقی نوپراسیونئ هاتیه کورن.

6.1 ناریشه و ژیده رین فهکولینی:

نهق بابته د فهکولینیین زانستیدا ب تیروتهسلی نههاتیه شروفهکرنا و بابتهکی نه روون و ئاشکهرا په لهورا نهگهرین و نهجامین ل پشت نهقی نوپراسیونئ نههاتیه زانین؛ چونکی پرانی ژیده رین فهکولینی ب زمانئ تورکی و نهر شیفتین روژنامه و بهلگهنامهیین تورکیه و پیدقی ب دویفچوون و وهرگیرانییه و ب ریکا نهقی فهکولینی پیکول هاتیه کورن ب شیومهکی دروست نهگهرین سیاسی و نوپراسیونین تورکیا و نهجامین نهوئ بهینه شروفهکرنا، ب مهره ما نهجامدانا نهقی فهکولینی پشتبهستن ل سهر ریژمهکار ژیده رین جوراوجور هاتیه کورن ومک بهلگهنامه و روژنامهیین تورکی ب تایبته روژنامهیا جومهوریهت Cumhuriyet و میلیهت Milliyet کو روژنامهیین گرنگ بین تورکیا بووینه و رویدانین ب سیاسی

دوستن و په‌یوه‌ندیین به‌رده‌وام ل گهل تورکیا هه‌مه‌(سه‌لیم، 2017، 110)

تورکیا پینشومخت به‌رهه‌فی بو ئه‌نجامدانا ئۆپه‌راسیۆنه‌کا سه‌ربازی کر، و ل 24 چریا دووئ 1985 ئی راویژکاری و مزیری دهرقه یی تورکیا (نه‌جدهت ته‌زل Necdet Tezel) ب سه‌رۆکایه‌تیا شانده‌کی سه‌ره‌دانه‌کا فه‌رمی بو به‌غدا ئه‌نجام دا، و بابه‌تی سه‌ره‌کی بی فه‌ سه‌ره‌دانی کوردستانا عیراقی و سنوورین تورکیا بو و د ئه‌فه‌ سه‌ره‌دانیدا هه‌فه‌دینتین سیاسی و دانوستاندن ل دور کیشیه‌یان ئه‌نجام دابوون، هه‌روه‌سا راگه‌هاندبوون هه‌ندک به‌ره‌هه‌فین خوه پاراستنی ل دور کیشیه‌یین نه‌هوه‌ی یین هه‌زین دژی عیراقی ئانکو کیشیه‌یین کوردان ل سه‌ر سنوورئ تورکیا-عیراقی هاتینه وه‌رگرتن و ئه‌گه‌رئ وه‌رگرتتا ریکین خوه پاراستنی ژلایئ تورکیا هه‌ دووباره خوه ریکه‌ستتا بزافا کوردی ل کوردستانا عیراقی بو (Cumhuriyet, 22000,25 Kasım 1985)، ئانکو دوزا کوردی و گومانانا دامه‌زراندنا ده‌وله‌تا کوردی ببوو ئه‌گه‌ر تورکیا هه‌ست ب مه‌ترسیا کوردی ل سه‌ر دابه‌شبوونا تورکیا بکه‌ت و ئه‌فه‌ ئیک ژ پالده‌رئ ئه‌نجامدانا ئه‌فه‌ ئۆپه‌راسیۆنی بو (نقدی نژاد، 2009، 115)

هه‌زین پینشه‌مرگه‌ی ل ده‌ستپیکسا سالا 1986 ئی ژماره‌یه‌ک چالاکیین مه‌زن یین له‌شکه‌ری ئه‌نجام دان ب تاییه‌تی ل ده‌قه‌را به‌هه‌دینان و حکومه‌ت تووشی شه‌که‌ستنی بو، ل شوباتا سالا 1986 ئی هه‌زین پینشه‌مرگه‌ی ب توندی باره‌گایین فرقه‌یا 38 یا رژیما عیراقی ل زاخو توپبارانکر و هه‌رشه‌ی چه‌ندین باره‌هلگر و ترومبیلین سه‌ربازی یین عیراقی کرن (بارزانی، 2، 2021، 39)، ل سالا 1986 باس ل بزاقین پینشه‌مرگه‌ی و گه‌فا ئه‌فان بزاقان ل سه‌ر به‌رژوه‌ه‌ندیین توره‌کی هاته‌کرن، د ده‌نگوباسه‌کی د روژنامه‌یا جومه‌وریه‌ت یا توره‌کی ل شوباتا 1986 ئی باس ل مه‌ترسیا ل سه‌ر هه‌لا پتروئلی (که‌رکوک-یومورتالک) دکر، تیدا دیارکربوو کو عیراق ژ لایه‌کیفه شه‌ری ل گهل ئیرانی دکه‌ت و ژ لایه‌کی دیفه شه‌ری ل گهل پینشه‌مرگه‌یین کورد دکه‌ت و نامه‌زا ب ئه‌وئ چه‌ندئ دا کو عه‌ردئ ژیر کونترولا پارته‌ی دیموکراتی کوردستان ژ سالا 1981 ئی هه‌تا سالا 1986 ئی بوویه سه‌ی جار هندی روه‌به‌رئ به‌ری هه‌نگی و عیراقی نیزیکی (160000) سه‌رباز ژ به‌ره‌یی شه‌رئ ل گهل ئیرانی ژبو به‌ره‌نگاریا کوردان فه‌کیشایه‌، هه‌روه‌سا د گوتاریدا نامه‌زه ب ئه‌وان هاریکارین چه‌کی یین بو کوردان ده‌ینه پینشه‌کیشکران هاتبوودان، و دیارکربوو کو سوریا و لیبیا هاریکاریا چه‌کی بو کوردان دکه‌ن و ئه‌فه بوویه ئه‌گه‌ر ژلایئ جوړئ چه‌کی فه ب شیوه‌یه‌کی به‌رچاڤ پینش بکه‌ش و ئه‌فه بوویه مه‌ترسی بو حکومه‌تا عیراقی کو ره‌نگه‌ کورد د ده‌مه‌کی نیزیکا بکه‌هه‌نه‌وی ئاستی هه‌رشان بکه‌نه سه‌ر ریکا به‌غدا بو تورکیا و هه‌لا پتروئلی (که‌رکوک-یومورتالک)، هه‌روه‌سا دیارده‌یت کو هایداری گرنگیا پتروئلی و که‌رکوکئ نه‌ کو مه‌زنترین کیشیه‌ی د ناڤه‌را حکومه‌تا عیراقی و کوردان دا و دیارکربوو: "ئه‌گه‌ر کورد ب ئه‌فه‌ی ره‌نگی به‌زین و چالاکیین خوه به‌ره‌ره‌ه‌ بکه‌ن دویر نینه هه‌رشه‌ی هه‌لا پتروئلی ژ ی بکه‌ن ئه‌وا کورد دبیین مافی ئه‌وانه‌ ده‌ست خوه‌فه‌ بینن؛ چونکی کورد دبیین که‌رکوک یا کوردانه" (Cumhuriyet, 22083,16 Şubat 1986)

هه‌روه‌سا د روژنامه‌یا توره‌کیدا ل 24 ی شوباتی 1986 ئی هاته‌ به‌لافکران پینشه‌مرگه‌یین پارته‌ی دیموکراتی کوردستان هه‌رشه‌ی

عیراق - تورکیا ب شیوه‌یه‌کی توند به‌ره‌ف به‌یزبوونی چوه‌یه و کوردین تورکیا ب شیوه‌یه‌کی به‌یز پشته‌فانیا شورشا کوردی ل عیراقی بکه‌ن و ئه‌ف چه‌نده بوویه مه‌ترسی ل ده‌ف حکومه‌تا تورکیا تاییه‌ت ئه‌ف پشته‌فانیه به‌ره‌ف زیده‌بوونی چوو بوو (CIA, 10 January, 1985)، د راپورته‌کا دی یا (CIA) دا ل 23 گولانا 1985 ئی دا هاته‌ دیارکرن کاودانین ل عیراقی ب ترس که‌فتینه و حکومه‌تا عیراقی بریاردا بو هه‌رشه‌کا به‌ره‌ره‌ هه‌ر ژ ره‌واندوژ تا زاخو بکه‌ته سه‌ر هه‌زین کوردی داکو کوردان ژ ده‌فه‌رین ئه‌وان ده‌ر بکه‌ن، سه‌ره‌رای هه‌بوونا بزافا کوردی د ناخۆیا توره‌کیادا ل ئه‌وی ده‌می تورکیا زور ژ بزافا کوردی ل عیراقی د ترسیا و هه‌زدکر دئ بیته ئه‌گه‌رئ به‌ره‌ره‌هه‌بوونا بزافا کوردی د ناخۆیا توره‌کیادا، ل دویف دیارکرن ئه‌فه‌ی راپورته‌ی ئه‌فه‌ د ده‌مه‌کیدا بو ئیرانی پشته‌فانیا بزافا کوردی ل عیراقی دژی به‌غدا دکر، و ل دور ترسا تورکیا ژ کاریگه‌ریا بزافا کوردی یا عیراقی ل سه‌ر کوردین تورکیا پشت راست کربوو کو کوردین عیراقی چ مه‌ترسیان ناخۆیه‌ سه‌ر ئیماهیا تورکیا (CIA, 24 May, 1985)، واته ژ به‌رکو ده‌وله‌تین روژناقیی پشته‌فانیا عیراقی دکر له‌ورا د راگه‌هاندنیدا رویدان مه‌زن دکر ب تاییه‌تی "هوکرائی کوردی" د شه‌ریدا.

هه‌ر ژ سالا 1985 تورکیا ژ به‌ری هه‌نگی زیده‌تر هه‌ست ب مه‌ترسیا ده‌وله‌تا کوردی دکر و د روژنامه‌یین توره‌کیادا نامه‌زه ب وئ چه‌ندئ دابوون کو بزاقین کوردان به‌ره‌ره‌ه‌ بوینه و گومانانا دامه‌زراندنا ده‌وله‌تا کوردی ل ده‌ف تورکیا ژ به‌ری هه‌نگی زیده‌تر ببوو، هه‌روه‌سا خالا دیتر یا گرنگ ئه‌بوو به‌ره‌ره‌هه‌بوون و به‌یزبوونا بزافا کوردی ب دیتتا تورکیا مه‌ترسی بوو ل سه‌ر ئیکه‌تیا ناخا تورکیا؛ چونکی دبینه ئه‌گه‌رئ فه‌ژاندنا بزافا کوردی ل تورکیا هه‌روه‌سا د بوویه مه‌ترسی ل به‌رژوه‌ه‌ندیین تورکیا یین پتروئلی ل عیراقی تاییه‌ت هه‌لا پتروئلی (که‌رکوک-یومورتالک) کو گرنگیه‌کا مه‌زن بو تورکیا هه‌یه، ل 16 ی ئه‌یلوئ 1985 ئی د روژنامه‌یا جومه‌وریه‌ت دا باس ل ئه‌فه‌ی چه‌ندئ کربوو و دیارکربوو بارزانی دئ ل گهل ئیرانی هه‌فه‌کارین هه‌تا ژ ناڤه‌رنا رژیما عیراقی و هه‌ردوو لایه‌ن ل کوردستانا عیراقی ده‌سته‌ه‌لاتدارن هه‌تا وی ئاستی حکومه‌تا عیراقی ژ به‌ر مه‌ترسیا ل سه‌ر هه‌لا پتروئلی هه‌زین سه‌ربازی ل که‌رکوکئ ل هه‌لا پتروئلی عیراق- تورکیا دامه‌زراندینه (Cumhuriyet, 21930,16 Eylül 1985).

تورکیا زور ب هوشیاری سه‌ره‌ده‌ری ل گهل بابه‌تی به‌رژوه‌ه‌ندیین پتروئلی یین تورکیا ل کوردستانا عیراقی دکر، ده‌می گه‌ف ل سه‌ر هه‌لا پتروئلی زیده‌بووی ل سالا 1985 توره‌کیادا ئه‌زه‌لی په‌یامه‌ک ب ریکا بالیوزین عیراق و ئیرانی ل ئه‌نقه‌ره گه‌ه‌نده به‌رپرسین وان و تیدا داخواز ژ هه‌ردوو وه‌لاتان کر هه‌لین پتروئلی ب پاریزن، هه‌ر ژ به‌ر توندبوونا شه‌ری و مه‌ترسیا ل سه‌ر به‌رژوه‌ه‌ندیین توره‌کی، تورکیا ناڤه‌ندگی‌ری دکر و زور پیکول دکر شه‌ر به‌یته‌ه‌ راهه‌ستاندن به‌لی ژ به‌ر کو شه‌ر گه‌ه‌شتبوو ئاسته‌کی د شیانین توره‌کیادا نه‌بوو ناڤه‌ندگی‌ری بکه‌ت، بو ئه‌فه‌ی مه‌ره‌می ل کانوونا ئیکئ 1985 و مزیری ده‌وله‌تی (مه‌سته‌فا تیناز تیتیز Mustafa Tınaz Titiz) سه‌ره‌دانا ته‌هرانی کر و دووپاتی ل سه‌ر هه‌لوپه‌ستی بیلاهه‌ن یی تورکیا د شه‌ریداکر و دیارکر هه‌ردوو ده‌وله‌ت

تورکیا دیاردکر کوردان مەزنانترین سەرکەوتنا چەند سالیان بوری تومارکریه، هەروەسا د ئەفی دنگوباسی د روژنامیدا باس ل ئەوان پیشبیینیان هاتبوو کورن کو ئەگەر کورد هیرشی هیلا پترۆلی بکەت دئ تورکیا پشت بەستن ب ریکەتتا ل گەل عیراقی ئۆپەراسیۆنەکا بەرفەرەه بۆ کوردستان ئەنجام دەت (Cumhuriyet, 22180, 24 Mayıs 1986).

ل چریا نێکی 1986 ئ هیزین کوردی ب هەفکاری ل گەل هیزین ئیرانی هیرشی دامەزراومیا پترۆلی ل کەرکوکی کرپون، و ل چریا دووئ 1986 ئ ل تورکیا هاته راگەهاندن هیزین ئیرانی و پیشمەرگەکی د ئۆپەراسیۆنەکا هەپشک دا ب نافی (فەخ-3) ریکا تورکیا-عیراقی بۆ هاتن و چوونێ گرتن و بنگەهێ (38) عیراقی یێ پاراستنا هیلا پترۆلی (کەرکوک-یومورتالک) ژانفین، ئەف ئۆپەراسیۆنە ل دشتین زاخۆ و مووسل و هەولێری پیشفەچوون و زیانین مەزن گەهاندن هیزین عیراقی، هەروەسا تورکیا دنگوباسین ئەفان پیشهاتان ژ رادیویا دهنگی کومار ئیسلامی یا ئیرانی وەرگرتن و بەلافکر و دا دیارکرن هیزین ئیران و هیزین کوردان ل 13 ی چریا دووئ 1986 ئ هیزین ئیرانی و کورد ب ئۆپەراسیۆنەکی رابوونە و هیزین کوردان ل دهمرا زاخۆ باژیر دورپنچ کربنە و ل بلندایا گەلی ریکا نافدهولەتی یا تورکیا-عیراقی ریک گرتنە و د شەڕی دناقەرا هیزین هەپشک و هیزین عیراقیدا هژمارەکا زۆر ئەفسەر و سەربازین عیراقی هاتنە کوشتن بەرامبەر ئەفی چەندئ عیراقی ب فروکەیان هیرشی زاخۆ و گوندین دەورەپەڕین زاخۆکر، د ئەنجامدا خەلکی سقیل گیانی خوە ژدەست دان (Cumhuriyet, 17 Kasım 1986, 22352)، هەروەسا د دنگوباسەکی دیترا دیارکربوو پیشمەرگەیین پارتی هیرشی ترومبیلین بارهەلگر ل سەر ریکا تورکیا-عیراقی کربنە و ئەف ترومبیلە بیانی بوون و تورکیا ژ نیزیک دویفچوونا ئەفان بزاقان دکر (Cumhuriyet, 20 Kasım 1986, 22355)، دیسان ئەف پیشهاتە د راپورتەکا (CIA) دا ل چریا دووئ 1986 ئ هاتیە دیارکرن کو تورکیا ژ کارتیکرنا سەرکەوتنا شورهشا کوردی ل عیراقی دترسیا، ژبەر هندئ هەفکاری ل گەل عیراقی کربوو بۆ ژانفین چالاکیین شورهشگیرین کوردی ل عیراقی و ریک ل چوونا چەکی بۆ کوردان بگریت (CIA, 7 November, 1986)

نارمانجا تورکیا ژ ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنا سەربازی ل کوردستان عیراقی نه بنتی پهيوەندی ب پهکهکی فه هەبوو، بەلکو راستەوخو پهيوەندی ب سیاسەتا تورکیا هەمبەر بزاقا کوردی ل دەشەڕی هەبوو، هەمچەندە پهکهکی کوردستان عیراقی وەک گورمیان شەری بکارنەینابوو بنتی ل وێری هیزین خوە پەروەردەکر، بەلئ تورکیا کیشیا هەبوونا پهکهکی ل کوردستان عیراقی وەک بەهانەیا فشاری بکارنەینابوو و راستیدا نارمانجین تورکیا ژ ئەفان ئۆپەراسیۆنان پینکەهین ژ هەندەک نارمانجین دی، نیک ژ ئەوان ریکری کورن ل گوماننا دامەزراندنا حکومەتا سەربەخویا کوردی چونکی پشکەک ژ سیاسەتا نەتەویبی یا تورکیا ل روژهلاتا نافین ل سەر بنەمایێ دژایەتیکرنا دامەزراندنا هەر جورە دەستەلاتەکا کوردی دارێژتیه، تورکیا نیگەرانه ژ وئ چەندئ دەولەتەکا کوردی بەیتە دامەزراندن کو داخووزا دەشەڕین کوردی ل تورکیا بکەت و تایبەت ئەف دەولەتە هەپهیمانیا روژنافا (ئەروپا و ئەمریکا) بیت و ژلابی پترۆل و کیشەیین ئیمناهیی فه هەپهیمانا ئەمریکا

بنکەیا سەربازی ل باژیرۆ زاخۆ ل سەر سنووری تورکیا و هیرشی ریکا سنووری یا عیراق-تورکیا کربنە و ترومبیلین بارهەلگری بیانی بوونە نارمانجا ئەفان هیرشان، پشتی قئ هیرشی پارتی دیموکراتی کوردستان راگەهاندبوو ریکا سنووری عیراق-تورکیا د مەترسیی دا یه و پیندقیە نەهیتە بکارئینان، ئەنجامدانا ئەفان بزاقان ژلابی پارتیی فه تورکیا بەرهف وئ چەندئ بر کو هیزا کوردان و قەبارەیی بزاقین ئەوان بەرفەرەه بوونە و دیارکربوو: " دبیت پیشمەرگە پشتی قان چالاکیان بەرهف کەرکوکی بچیت و هیلا پترۆلی بکەتە نارمانجا خوە و ئەف چەندە دبیتە گەف ل سەر بەرژەونددین تورکیا بین نابووری ئەفه نه ب تئی ترسا عیراقی یه بەلکو د هەمان دەمدای مەترسییه ل سەر تورکیا ژی، چونکی هەر گەفەکا ل سەر کەرکوکی گەفە ل سەر بەرژەونددین نابووری بین تورکیا" (Cumhuriyet, 22091, 24 Şubat 1986)، ژ بەر ئەفی چەندئ تورگوت ئوزال (Turgut Özal) (1983-1989) ب سەرۆکتیا شاندهکی ل نادارا 1986 ئ سەرەدانا عیراقی کر و دانوستاندن ل دور هەفکاری و پهيوەندیین هەردوولایان کورن (BKKTMG, no:114-) 1986. 18.3.992).

د بەردەوامیا چالاکیین هیزین پیشمەرگەیین پارتی ل دهمرا بەهەدیان ئەنجام داین ل گولانا 1986 ئ پیشمەرگەکی هیرشی ناحیا مانگیشکی کو خالەکا سترا تیبییه ل باکووری دهوکی و دناقەرا زاخۆ و دهوک و ئامیدی دایه و شیاوون مانگیشکی بگرن و ل 14 گولانی 1986 ئ پیشمەرگەکی هیرشەکا مەزن بۆ سەر نافەندا ناحیه و پولیس و بارهگایی سوپایی بەغدا کر و هەمی گرتن و بەهنگاریا بارهگایی ئەمنی تووشی شکەستنی کورن و چەند چەکدارین حکومەتی گەهشتە دناف ریزین شورەشی و هژمارەکا زۆر ژی ئیخسیرکر، چەند چەپەڕین رژیم ل نیزیک مانگیشکی گرتن و سەرەرای هیرشا حکومەتی نەشیان چ سەرکەوتنا ل سەر پیشمەرگەکی بین و ئەف چالاکیە ل وی دەمیدا سەرکەوتنا مەزن بۆ پارتی و شورەشی هاتبوو هەژمارتن و دنگەفەدان هەبوو، ب ئەفی رهنگی گەهشتە سنووری لقا نیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان واتە نیزیکی سنووری تورکیا بوون و کوردان دەستەهلاتا خوە ل دەشەڕین سنووری بین تورکیا بهیزکر و ب شەف و ئیقاران هەمی ریکین سەرەکی ل ژیر کونترولا پیشمەرگەکی دا بوون (نیرووی، 2019، 396)، ئەفی چەندئ دنگەفەدان ل تورکیا پهیداکر و ئەف رویدانه د راگەهاندنین تورکیادا ب شیوهیهکی بەرفەرەتر و زیدەتر هاتە دیارکر و ئەفە دبیتە نیک ژ ئەگەر ئ نازاندنا تورکیا بۆ ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنەکی. د روژناما جومهوریەت یا تورکیادا ل گولانا 1986 ئ هاته دیارکر پارتیی ب بەرفەرەهیا نیزیکی (500کم) عەردی ل سەر دهمرا ژیر کونترولا خوە زیدەکریه و ب (سەدان) سەربازین عیراقی ئیخسیرکربنە و ب ئەفی چەندئ ب شیوهیهکی راستەوخو ریکا سنووری یا عیراق-تورکیا کەفتە د مەترسیی دا (Cumhuriyet, 22174, 18 Mayıs 1986)، هاتیە زانین پشتی ئەفان سەرکەوتنین پیشمەرگەکی ل سەر سوپایی عیراقی تورکیا ژ نیزیک دویفچوونا بزاقین کوردان ل عیراقی دکر و هەر پینگاهەک یان پیشفەچوونەک لقینن کوردان بهیزبکەت مەترسیا ل سەر هیلا پترۆلی و کارتیکرنا ل سەر کوردین تورکیا زیدەدکر لەورا بەر هەپهیین ریکگرتن ل ئەفی چەندئ ل تورکیا دهااتەکر و گوماننا ئۆپەراسیۆنی د پلانین تورکیادا پهیداکر و

و رۆژ ئاقا بیت دئ گرنکیا تورکیا کیم کمت، ههروهسا ئارمانجا دیتر حمزا تورکیا بۆ دهستقه‌ئینانا ویلایهتا موسله ئانکو حمزا سیاسی یا تورکیا بۆ داگیر کرنا ئاخا کوردستانا عیراقی، سه‌مه‌رای ئەفان هوکاران تورکیا دقیت ژلایئ سه‌ربازی و سیاسی فه یا بهیز بیت ل دهفمرئ دا کو بشیت ب هیزا خوه یا سه‌ربازی ریک ل دهولمئا سه‌ربه‌خو یا کوردی بگریت (رۆژ هه‌لاتی، 4، چریا دووئ 2006، 9)، ژلایه‌کی دیفه عیراقی نه‌دشیا کونترولی ل سه‌ر بزاقا کوردی ل عیراقی بکمت له‌ورا ئەفه هیلاب هیفیا سوپایی تورکیا فه و ژبه‌ر هندئ رۆناهیا کهسک بۆ تورکیا هه‌لکر ل ده‌می پیدفی ئوپه‌راسیۆنی ئەنجام به‌دت و ماییتکرنئ بکمت و ئەفه ل دویف به‌رژموه‌ندیا عیراقی بوو (الیما، 1999، 130)

ئیک ژ هوکارین ئوپه‌راسیۆنی ئەبوو تورکیا دقیا هه‌فسه‌نگیا نافخۆ یا تورکیا ب پاریزیت و جه‌ماومرئ خوه رازی بکمت، رایا گشتی یا تورکیا داخوازا ئوپه‌راسیۆنا سه‌ربازی دکرن (رۆژ هه‌لاتی، 4، چریا دووئ 2006، 17)، ژلایئ سه‌ربازی فه سه‌ربازین تورکیا هه‌می ده‌مان ل تورکیا بالا ده‌ستن، ژمه‌ر الین تورک ل ژیر ئالایا پشتگیریا جه‌ومه‌ئا تورکیا و پابه‌ندبوون ب میراتا که‌مال ئەتاتورکی ئەفه چهنده وه‌کو کارته‌کی ده‌ستی ئەواندا بوو و ب دریزبیا سالین رابردوی سئ جار ان سوپایی تورکیا کوده‌تایا سه‌ربازی ل سالین 1960 و 1971 و 1980 ئ ئەنجام دابوو و جه‌ومه‌ت رۆخاندبوو له‌ورا سوپایی تورکیا و بریارا وئ بۆ ئوپه‌راسیۆنی ل کوردستانا عیراقی، ئەف پینگاقه جه‌ومه‌کی روه‌بوو بوونا جه‌ومه‌ئا تورکیا بۆ چاره‌سه‌ر کرنا کیشه‌یین نافخۆ و فشارا سه‌ربازی (نیکبخت، 7، کانوونا دووئ 2008، 9)

ژلایه‌کی دیفه ده‌هفی ماوه‌ییدا په‌یوه‌ندیین دناقبه‌را عیراق و تورکیا ژ گه‌لمک ئالیانقه پيشقه‌چوو بوون و ل تیرمه‌ها 1986 ئ هه‌ردوو وه‌لاتان پرۆتۆکۆله‌ک ب مه‌رما به‌یز کرنا په‌یوه‌ندیین ئابووری و بازرگانئ ئیمزاکرن، ب ئەفئ چهنده قه‌باره‌یین بازرگانیا ناقبه‌را هه‌ردوو وه‌لاتان به‌رفه‌هتر بوو، به‌یز کرنا په‌یوه‌ندیین ئابووری بین ل گه‌لم عیراقی پشکه‌ک ژ سیاسه‌ئا تورکیا بوو بۆ هه‌مکاریا هه‌ردوو وه‌لاتان دژی بزاقا کوردی تاییه‌ت ژبه‌ر بارودوخئ شه‌ری عیراق پیدفی ب هه‌مکاریا ل گه‌لم تورکیا بوو (Abbas, 2022, 173)

زیده‌باری بزاقین کوردان ل کوردستانا عیراقی، ل 15 ی تهباخئ 1984 ئ په‌که‌کی شه‌ری چه‌کداری ب ئیکه‌م هیرشا چه‌کداری ل ئه‌روخ سه‌ر ب ویلایه‌تا سیبیرتی فه و شه‌مدینان سه‌ر ب ویلایه‌تا هه‌کاریه‌ ده‌ستپیکر و راگه‌هاندبوو کو ئەفه ده‌ستپیکا شه‌ری رزگارخووازا کوردی په‌، ئەفی چهنده ده‌نگه‌دان ل تورکیا هه‌بوو ب تاییه‌تی ده‌می هاتیه‌ دیتن کو ئەف کریاره دئ به‌رده‌وام بین و نه به‌رومختن (Marcus, 2015, 109)، هه‌روهسا ریکه‌فتن و په‌یوه‌ندیا دناقبه‌را پارتی دیموکراتی کوردستان و په‌که‌کی ل سالا 1982 ئ ئیک ژ فاکته‌رئ زیده‌بوونا فشارا تورکیا بوو، و ب دیتنا تورکیا کریارین هیزین کوردی و کونترۆلکرنا ده‌فه‌رما به‌رفه‌هژ کوردستانا عیراقی بوو په‌هه‌گه‌ر قالاتیه‌ک ل ده‌فه‌رین سنووری بین دناقبه‌را وئ و عیراقیدا په‌یدابیی و ئەفه بوویه ئەگه‌ر په‌که‌که ئەفی ره‌وشئ ب ده‌لیفه بیینیت و بزاقین خوه زیده‌تر لی بکمت، نه‌خاسمه په‌که‌کی ل سالا 1986 ئ چالاکیین خوه بین سه‌ربازی ل تورکیا زیده‌کربوون، ئەفه جه‌ی

نه‌رازیبوونا تورکیا بوو و ده‌سته‌ه‌لاندارین تورک توره کربوون ب تاییه‌تی هیرشا په‌که‌کی ل ویلایه‌تا هه‌کارئ، ل 12 ی تهباخئ 1986 ئ په‌که‌کی هیرشی بنگه‌هی جه‌نده‌مه‌یان ل قه‌زا چهلئ سه‌ر ب ویلایه‌تا هه‌کارئ کربوو، ده‌نجه‌می قئ هیرشی دا (دوو) ئەفسه‌ر و (دهه) سه‌ربازین تورک هاتنه‌ کوشتن و (دهه) سه‌ربازین تورک بریندار بوون و پشتی ئەنجامدانا هیرشی ئەنجامده‌رین کریارئ په‌نای کوردستانا عیراقی بوون، ئەف هیرشه‌ بوویه ئەگه‌رئ تونده‌تر بوونا تورکیا هه‌مبه‌ر په‌که‌کی، پشتی قئ کریارئ ده‌سته‌ه‌لاندارین تورکیا و هیزین چه‌کدارین تورک ب شپوه‌یه‌کی به‌رفه‌ه دویفچوون ل سه‌ر قئ باه‌تی و ئەنجامده‌رین کریارئ کرن، ل ئەنقه‌ره دانوستاندن و قه‌کۆلین دناقبه‌را سه‌رۆک ئه‌رکانئ تورکیا (ژمه‌رال مسته‌فا نه‌جده‌ت ئوروگ (Orgeneral.Mustafa Necdet Ürug) 1983-1987) و سه‌رۆکی جه‌ومه‌تی تورکوت ئوزالی دا هاتنه‌کرن و بریاردان دویفچوونا ئەندامین په‌که‌کی ئەمین ئەف کریاره ئەنجامداین بکمن و هه‌ر کاره‌کی پیدفی بۆ خوه پاراستن و ریکری کرن ل په‌که‌کی ئەنجام بدن، پشتی دویفچوونا په‌که‌کی هاتیه‌کرن دیاربوو کو ئەندامین په‌که‌کی پشتی کریارئ په‌نای کوردستانا عیراقی بووینه، له‌ورا تورکیا فه‌رمانه‌ک ب ده‌سته‌ه‌لاتا یاسایی ژبو ئەنجامدانا ئوپه‌راسیۆنه‌کی بۆ کوردستانا عیراقی ده‌ریخست و ل دویف یاسایا سه‌ربازی پشکا سینی به‌ندئ (R) ل سه‌ر هاته‌ زیده‌کرن ب فی رهنگی: "ل گوره‌ی مادده‌ی (122) یئ ده‌ستووری ئەو بارودوخئ بوویه ئەگه‌رئ راگه‌هاندنا یاسایا سه‌ربازی و رویدانا ل سنووری کومارا تورکیا په‌یدابوو و ل ده‌ولمئا دراوسئ به‌رده‌وامبووی و ده‌ستپیشانکرنا ئەنجامده‌رین کریارئ ل ده‌ولمئا دراوسئ، مفا وه‌رگرتن ژ یاسایا (دویفچوونا گه‌رم-المطردة الساختة Sıcak Takip) (1) ده‌ چارچووئ ریکه‌فتنه‌ما دناقبه‌را تورکیا و عیراقی دا ئەوا پيشومخت هاتیه‌ ئیمزاکرن بۆ ده‌سته‌سه‌رکرنا یان نه‌هیلانا کاریه‌گه‌ریا ئەنجامده‌رین کریارئ و ب ده‌ستووریا سه‌رۆک ئه‌رکان نه‌جده‌ت ئوروگ و سه‌رۆک جه‌ومه‌تی تورکوت ئوزال ی ل دویف پیدفی ژلایئ هیزین ئەسمانی، عه‌ردی یان ده‌ریایی ئوپه‌راسیۆنا ده‌ره‌قی سنووری به‌هینه‌ پلاندانان و جیه‌جیکرن"، هه‌روه‌سا زیده‌کرن به‌ندئ (P) ل سه‌ر پشکا 11 ئ یئ بارئ نه‌ ناسایی ژماره‌ (2935) ب فی رهنگی: "ل گوره‌ی مادده‌ی (121) یئ ده‌ستووری ئەو بارودوخئ بوویه ئەگه‌رئ راگه‌هاندنا بارئ نه‌ ناسایی و رویدانا ل سنووری کومارا تورکیا په‌یدابوو و ل ده‌ولمئا دراوسئ به‌رده‌وامبووی و ده‌ستپیشانکرنا ئەنجامده‌رین کریارئ ل ده‌ولمئا دراوسئ، مفا وه‌رگرتن ژ یاسایا (دویفچوونا گه‌رم) ده‌ چارچووئ ریکه‌فتنه‌ما دناقبه‌را تورکیا و عیراقی دا ئەوا پيشومخت هاتیه‌ ئیمزاکرن بۆ ده‌سته‌سه‌رکرنا یان نه‌هیلانا کاریه‌گه‌ریا ئەنجامده‌رین کریارئ و ب ده‌ستووریا سه‌رۆک ئه‌رکان نه‌جده‌ت ئوروگ و سه‌رۆک جه‌ومه‌تی تورکوت ئوزال ل دویف پیدفی ژلایئ هیزین ئەسمانی، عه‌ردی یان ده‌ریایی ئوپه‌راسیۆنا ده‌ره‌قی سنووری به‌هینه‌ پلاندانان و جیه‌جیکرن" (Cumhuriyet, 22262, 16 Ağustos 1986).

ده‌نجه‌ما تورکیا ئوپه‌راسیۆنه‌کا ئەسمانی پشت به‌ستن ب ریکه‌فتنه‌ما ل گه‌لم عیراقی (2) و مافئ دویفچوونا گه‌رم ب پشکداریا (دهه) فره‌که‌یین جه‌نگی بین تورکیا ژ جورئ (فانتوم) ل سپیدئ ریکه‌فتی 15 تهباخئ 1986 ئ ئانکو سئ رۆژان پشتی کریارا په‌که‌کی ئەنجام دا و ئەفی ئوپه‌راسیۆنی بۆ ماوه‌یی

بهرسفا دا دیارکر کو "ئهغه ریگرین مهه و ئهه نزانین کی پشتهفانیا ئهفان دکهن" واته ئوزالی ب شتیهیهکی فرمی راگههاندیوو کو ئارمانجا تورکیا سزادانا پهکهکی بوویه و باس ل جهین پارتی دیموکراتی کوردستان نههاتیبوو کرن (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos 1986)، بهلی ژیدهرین نه فرمی ئهقی ئوپراسیونئی و هسا د ههلسهنگینن کو ئهف ئوپراسیونه وهک گهفهکی و هوشداریهکی بوو بو پارتی دیموکراتی کوردستان دا کو پهپوهندی و هاریکاریا دنایهرا پارتی و پهکهکی دا نههیلان و ب فی ریکی تورکیا دقایا رژیوونا خوه دیارکمت لهورا ژی ب ناشکهرا دیاردرکر ئهگهر پیدیفی بوو دی ئهف هیرشه بهردهوام بن (Öztürk,2010,120).

سهبارته ئهجامین ئوپراسیونئی حکومهتا تورکیا رۆزا پشتی ئوپراسیونئی ل 16 تهباخی 1986 ل دویف گوتتا تورکیا راگههاند کو نیزیکی (100) ئهدامین پهکهکی هاتینه کوشتن (Cumhuriyet,22262,16 Ağustos 1986)، بهلی پشتی ئوپراسیونئی ب پینج رۆژان ل دویف گوتتا سهروکی و هزیران تورگوت ئوزالی دایه دیارکر کو هیرشی 22 کهمپین پهکهکی ل زاخو دهفرا سندیان (گوندین سمنات، ئهلائش، کهشان، ههفتهمین، بیزهنور، ئیره، ئیکماله) و ل دهوکی (زاویته، ئهتوش، نامیدی، زیوهی، نهستور، کیرو، بهزات، بیری، ستوونئی، حمیات، لولان)، ل کوردستانا عیراقی کرینه و ژانفیرینه هژمارا پهکهکیمین هاتینه کوشتن نیزیکی (150-200) کهسان دایه دیارکر، ههروهسا ل گور زانیاریین حکومهتا تورکیا نه بنتی پهکهکه بهلکو پینشمهگرههین هاریکاریا پهکهکی کرین گیانی خوه ژ دهست داینه (Milliyet,13928,) (20 Ağustos 1986)، بی گومان ئهف زانیاری و ژماره ب تتی دهربرینا راگههاندنا تورکیایه و رۆنکرنا ههلوپستی فرمی بین تورکیایه و د راگههاندنا تورکیا ئهجامین ئهقی ئوپراسیونئی دهاته مزنکر، دراستیدا د ئهقی ئوپراسیونئی دایه هیزین ئهسمانی بین تورکیا جهین پارتیی کرپون ئارمانج و هیرشی گوندین کوردان ل سهر دهفهرین سنووری وهک کهشانی،شیلان، نزدور، ههفتهمین و سناتی کرپون و زیانین تورکیا باس لئ دکرن ب تتی پروپاگندهمین سیاسیینه و ئهف ئاماره نه دروستن و چ زیانین گیانی نهبوینه بنتی زیان ب هندهک گیانههر و مولکین خهککی گوندی کهفتیبون (اخبار کردستان،147، اب 1986)

سهروک ئهراکی دووی تورکیا (ژهنهرا ل نهجیب تورومتای Orgeneral.Necip Torumtay) (1985-1987) ب سهروکاتیا شاندهکی پشتی ئهجامدانا ئوپراسیونئی دنایهرا 23-24 تهباخی سهردانا بهغدا ب مهرمما دانوستاندن و ههلسهنگاندنا ئوپراسیونئی ل گهل بهرپرسین بهغدا کرپون (BKKTG, no:114-1220, 18.9.1986)، دیسان پشتی ئوپراسیونا سهربازی یا تورکیا، ل 23 ی تهباخی 1986 ی فروکههین جهنگی بین تورکیا ل سهر بارهگایین کوردان ب درژییا سنووری کوردستانا عیراقی ل گهل تورکیا دهربازبون و وهزارهتا دهرقه یا تورکیا راگههاند هندهک فروکههین جهنگی بین تورکیا هندهک دهفهرین سنووری دناق ئاخوا عیراقی دا پهکهکه توپارانکرینه، بهلی جهی دروست دهستنیشان نهکرپون و د رۆنکرنیدا دیارکرپوو ئهف کریارال سهر سنووری تورکیا و کوردستانا عیراقی د چارچووئی

15 خولهکان فهکیشا (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos 1986) و هیرشی گوندین (کهشانی، شیلان، نزدور، ههفتهمین، سنات) ل دهفهر دنایهرا زاخو و نامیدی دا ل کوردستانی کرن، بهلی ئهف هیرشه وهکو تورکیا دیارکری یا بهیز نهبوو و د راگههاندنا تورکیادا گهلهک رویدان دهاتنه مزنکر، ب تتی ل کهشانی دوو بۆمه هاتن هافیتین و زیان ب مولک و مالین خهککی گوندی کهفتن (اخبار کردستان،147، اب 1986؛ عبدالله،12 ئهیلول 2024)

پشتی ئهجامدانا ئوپراسیونئی هیزین ئهمنی بین تورکیا ل گهل پاسهوانین گوندان (قوروجویان)⁽³⁾ پاراستنا سنووری تورکیا- عیراقی توندتر کرپون و دژی ههس کریارمکا پهکهکی بهرههفی وهرگرتیبون و ل سهر ئهقی جهندی سهروکی بارئ نه ئاسایی بی سیبیرتی (سهرتیپ حهسن کونداجی Tuğgeneral Hasan Kundakçı) دیارکرپوو کو وهک پیشومخت و نوکه و د پاشهروژیدا هیزین تورکیا ب ههمی شیان و گیان و خوینا خوهقه دی خهباتی کهن بو ئیکهتیا ئاخوا تورکیا و ژانفیرنا (خراکاران) ئانکو پهکهکی، ههروهسا هیزین ئهمنی دناق تورکیادا لیکولین و دویفچون ل سهر پهکهکی کرن ئهوین گومان ل سهر پشکداری یان دهست ل گهل رویدانا پهکهکی یا 12 تهباخی دا ههپون و د ئهجامی دویفچوونی دا ل باژیرین ئورفا Urfa و بیلجیک Bilecik و چند دهفهرین دی ل کوردستانا تورکیا (26) ئهدامین پهکهکی هاتنه دهستهسهکرن ههروهسا ل گهل دهستهسهکرنا ئهوان ل دویف یاسایا ژماره (6136) دهست ب سهر هژمارمکا چهکیدا کرن و وینهین ئهدامین پهکهکی د رۆژنامهیا تورکی دا هاتنه دیارکر و هاتیبوو راگههاندن کو چهک بو پهکهکی رهوانه دی دهرفهی تورکیا کرپون، (Cumhuriyet , 22262,16 Ağustos 1986)

وهزیرئ ناخوئی بی تورکیا (یلدرم ئاکبولوت Yıldırım Akbulut) (1984-1987) سهبارته ئوپراسیونئی دیارکرپوو کو یا پیدی دهربارهی پهکهکی هاتیهکر و ههس تشهکی پیدی بو بهرهنگاریا پهکهکی دی هتهکر و ل دویف یاسا و دهستووری دی ریک ل ههس رویدانهکا ل دهفهرین یاسایا سهربازی هته گرتن، ههروهسا حکومهتا تورکیا ب شتیهیهکی فرمی راگههاند کو هیرشی کهمپین پهکهکی هاتیه کرن و جهین پیشومخت هاتینه دهستنیشانکر و ب (دهه) فروکههین جهنگی بین فانتوم کوردستانا عیراقی بومهبارانکر و پشتی بهراوردیا وینهین بهری هیرشی و پشتی هیرشی دیاربوویه جهین پهکهکی هاتیبون ژانفیرن، ئیکسهس پشتی ئوپراسیونئی تورگوت ئوزالی د کونگرهیهکی رۆژنامهفانیدا رۆنکر نهک ب شتیهیهکی فرمی راگههاند و تیدا دیارکر ئارمانجا فی ئوپراسیونئی سزادانا هیرشا پهکهکی ئهوان ل 12 تهباخیه و د گوتارا خوه دا جهخت ل وی چندی کر و گوت "تورکیا زۆر رژه و دی دویفچوونی ههتا هیلینین ئهوان کهن و دی تورکیا هیلینین ئهوان ب سهر ئهواندا خراب کهت"، ههروهسا حکومهتا تورکیا ئامازه ب وی چندی دا کو ئهگهر پیدی بوو دی ئوپراسیونین نوی بین عهردی و ئهسمانی ئهجامدن و زانیاریین فی ئوپراسیونئی ب ریکا کهنالی سهربازی دابون حکومهتا عیراقی و عیراق یا ئاگههاده ژ ئهقی ئوپراسیونئی، ههروهسا دهمی ئوزالی گوتارا خوه راگههاندی پرسیار ژلای رۆژنامهفانان فه هاته ئاراستهکر، نایا ئهوه جهین هاتینه بومهبارانکر پینشمهگرههین بارزانی لی ههپون؟ و کینه پشتهفانیا پهکهکی دکهن؟ ئوزالی د

ريڤككفتنا توركى - عيراقبييه ئەوا ل بهغدا ل سالا 1983 ئى
هاتيه بهستن (حسن، 1990، 104)

3. رهنگهفهدانا ناڤخو و دهرقه يا ئوپهراسيؤنى

1.3. ههلويستى ناڤخو بين توركيا:

ئەقى ئوپهراسيؤنى دهنگهفهدانهاكه بهيز دناف مهيدانا سياسي يا
توركيادا ههبوو لهورا پارتا دهستهلاتدار (ئاناڤ) (پارتا وهلاتى
دايك (Anavatan Partisi) و پارتين ئوپوزسيؤنين توركيا وهك
(پارتا سوسيال ديموكراتا گهل (Sosyal Demokrat Halkçı
Parti) و (پارتا ريكا دروست (Doğru Yol Partisi) و (پارتا
كارى نهمهوى (Milliyetçi Çalışma Partisi) و (پارتا
چاكسازيا ديموكرات (Islahatçı Demokrasi Partisi) و
(پارتا رهفاه (Refah Partisi) ههلويستى خوه ههمبهر ئەقى
ئوپهراسيؤنى دياركر بوون، سهبارت ههلويستى پارتين سياسي
بين ئوپوزسيؤنين توركى ههمبهر ئوپهراسيؤنا توركيا بو
كوردستانا عيراقى، زورينها پارتين ئوپوزسيؤن ل گهل ئەوى
چەندى بوون ئەق ئوپهراسيؤنه پيڤقيه بهينهكرن، بهلى رهنهيا
ئەوان ئەبوو پيشومخت دانوستاندن ل سەر ئەقى ئوپهراسيؤنى
ل ئەنجومهنى نشتيمانى بى توركى يا مەزندا نههاتيهكرن، و ب
تابيهتى پارتا چەپ و ئوپوزسيؤن (پارتا سوسيال ديموكراتا
گهل (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) رهنه ئاراسته
حكومتا توركيا كرن سهبارت شيوازي ئوپهراسيؤنى،
سەرؤكى پارتا ناڤبرى (ئەردال ئينونو (Erdal İnönü
(1986-1993) دياركر بوو ب نيگهرانى نيرينا رويدانين ل
كوردستانا توركيا دكهت و ژ هيرشا پهكهكى ب سەر بنگهه
چەندرمهياي خههگينه، ب ديتنا ئينونوى حكومتى سياسيها
شاش ههمبهر پهكهكى بكارئينايه و بهرپرسايهتيا فان رويدانان
و شاشيان و مرهنگرتيه ههروسا ئينونوى رهنه ل شيوازي
دەريخستنا فهريانا ريخستنا ئوپهراسيؤنى بو كوردستانا
عيراقى كرىبو و راگههاندهبوو: " ئەگەر حكومت پيڤقى ب
كارمكى بقى رهنگييه بوچى پيشومخت دهستهلاتا ئەنجامدانا
ئەقى ئوپهراسيؤنى ژ ئەنجومهنا نشتيمانى توركى يا مەزن
(پهرلمهان) و مرهنگرتيوو؟ پيڤقيه دهستهلات ژ ئەنجومهنى
بهيت و مرگرتن و ئەقه مەرچى سهركى يه، بهلى ئەق
ئوپهراسيؤنه بىي دهستورى هاتيه ئەنجامدان و بارودوخهكى
ههفژه ل گهل دهستورى و پيڤقيه ئيكسەر ئەق بابته بهيته
دناڤ دانوستاندنين ئەنجومهنيادا" (Milliyet, 13928, 20)
(Ağustos 1986)

ههروسا ئەردال ئينونوى دياركر كو نه دژى ئوپهراسيؤنى يه
بهلكو دژى وئ چەندى يه بىي دهستورى يا ئەنجومهنى توركيا
ئەق ئوپهراسيؤنه هاتيه ئەنجامدان، و ب ديتنا ئينونوى ژ بهركو
پشتى ئوپهراسيؤنى ب ماوهيهكى كيم ههويه ههلبزارتتان دئ
دهستپيكهت لهورا ئوزالى كيشهيهكا نهمهوى بو بهرژمونهيا
بانگهشها پارتا خوه بكارئينايه و بابتهتى ئوپهراسيؤنى دئ د
بهرژمونهيا خودا بو ههلبزارتتان بكارئينيت (Cumhuriyet)
(22271,28 Ağustos 1986)

ژلايهكى ديقه هندهك پارتين ديتن بين توركى ل گهل ئەوى
چەندى بوون كو ئەق ئوپهراسيؤنه گيرو بوويه واته ب ديتنا
ئەوان پيڤقيه زويتن ئوپهراسيؤن هاتيا ئەنجامدان، (پارتا ريكا
دروست (Doğru Yol Partisi) ئيك ژ ئەوان پارتان بوو
بوچونا خوه دهمبارهئى ئوپهراسيؤنا توركيا دياركر بوو و ب

ديتنا جيگرئى سەرؤكى پارتى (باكى توگ (Baki Tuğ) ئەق
ئوپهراسيؤنه گيرو بوويه، پيڤقى بوو بهرههقى و خوه پاراستن
بهرى هينگى هاتيان و مرگرتن، ههروسا جهخت ل سەر
ياساين دەولەتى كرىبو كو مافى ئوپهراسيؤنى ههيه و دياركر:
"د ياسايا سزايا سەربازى دا فهريمانين بارودوخين شهري ههغه
و ل گورهئى ئەقى چەندى دەولەتى دهستهلاتا بريارا بهرههقين
خوه پاراستنى ل دەمى خوه بى دهستنيشانكرى ههيه، بهلى
حكومتى بهريخوه نهدينه قى ياساين و رابوويه ب دهرنيخستنا
فهريمانهكى ب دهستهلاتا ياسايهكى و سهرهراي فان فهريمان و
برياران ئەق ئوپهراسيؤنه گيرو بوويه" (Cumhuriyet,)
(22262,16 Ağustos 1986)

ههروسا ئەندام پهريلمانى پارتا ريكا دروست ب ناڤى
(مهمدووح ياشا (Memduh Yaşa) دياركر ههمى مللهتى
توركيا سوپاسدارا هيزين چهكارين توركه ژ بهر ئەنجامدانا قى
ئوپهراسيؤنى بهلى گيرو بوويه پيڤقى بوو پيشومخت ئەق
روينشتنه هاتيا سازكرن و ژلايى ئەنجومهنيقه ب ئەرىنى
پيشوازي لى هاتيهكرن، ههروسا نوينهري پارتا (پارتا
ديموكراتا ئازاد (Hür Demokrat Partisi) ب ناڤى (ئولكو
سويلهمزئوغلو (Ülkü Söylemezoglu) ب ناڤى پارتا خوه
دياركر كو پيڤقيه ئەق رويدانه نه بيته بابتهتى گهنهگهشى و پيڤقيه
حكومت زانيارين بهرفرهه ل دور قى بابتهتى بدهنه ئەنجومهنى
و بير ل ئوپهراسيؤنا سالا 1983 ئى ئينا و دياركر كو
ئوپهراسيؤنهك ل سالا 1983 ئى بو كوردستانا عيراقى هاتيوو
ئەنجام دان، بهلى فهريمان نههاتيوو دهرنيخستن و ب ديتنا قى
پارتى رهين پهكهكى ل سورياه و پيشنيار كرىبو ئەق كيشه ل
سوريا بهيته چارهسەركرن؛ چونكى پهكهكه ل سوريا دهينه
راهينان و پيڤقيه د روينشتنهكا نهينيدا دانوستاندن ل سەر بهيته
كرن (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

جيگرئى سەرؤكى پارتا (پارتا كارى نهمهوى (Milliyetçi
Çalışma Partisi) ب ناڤى (هاكان توكوش (Hakan
Tokuş) ي پشتگيريا دهولەتى كرىبو و ب ديتنا وى بريارا
ئەنجامدانا ئوپهراسيؤنى يا گونجايى يه، بهلى رهنهيا قى پارتى
وهك (پارتا ريكا دروست) ل سەر وئ چەندى بوو ئەق
ئوپهراسيؤنه گيروبوويه و دياركر: " پيڤقى بوو رويدان
نهگههشتيان قى ناستى؛ چونكى زيان ب ئيكهتى و سهرومريا
ئاخا توركيا كهفته، پيڤقى بوو پيشومخت بهرههقين خوه
پاراستنى هاتيان و مرگرتن و رهين ئەوان ريگران هاتيان
ژ ناڤيرن" (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos 1986)

ديسان جيگرئى سەرؤكى پارتا (پارتا چاكسازيا ديموكرات
(Islahatçı Demokrasi Partisi) (بايرام گيرايهان
(Bayram Girayhan) دياركر " پيڤقيه حكومت پروگرامى
سياسهتا خوه ل گهل دوژمنين خوه راگههينيت و پيڤقيه كومبوننا
ئەنجومهنى بهيته سازكرن بو بريار دان ل دور دووماهيك
ئوپهراسيؤن چونكى د بابتهكى بقى رهنكى دا ناييت حكومت
ب تنى بريارى بدهت و ئەقه بابتهكى ههستياره، ئەم د جهنگى
جيهانى بى ئيكى دا ب بريارهكا بقى رهنكى يا دهملدست
پشكاربووين و د ئەنجامدا عهردمكى ب رووبهري دهه جارن
هندي توركيا مه ژ دهست دا"، ههروسا جيگرئى سەرؤكى
(پارتا رهفاه (Refah Partisi) (رزا ئولوجاك (Rıza Ulucak)
رهنه ل سياسيها حكومتى كرتيوو و ل گهل وئ چەندى بوو
هندهك لاوازين د سياسيها ناڤخو يا توركيادا ويرهكى بو پهكهكى

پارت و بهرپرستين بلند بين توركي هاتنهكرن، نهدام پهرلمهاني (ناناپ) ب ناقئ (حلمى بيچهر Hilmi Biçer) ب نوينهريبا (ناناپ) ئ رمخه ل كارڤهدانا پارتا ئوپوزسيون و ديتنين نهدال ئينونى كربوو و د پهيڤا خوهدا دياركربوو، ئەف ئوپراسيونه ل ناڤخويا توركي ب كيفخوشيقه پيشوازي لى هاتيهكرن، بملئ ل دونيايندا ژلايئ سرؤكئ ليبيا موعهمر قهزافي (1969-2011) قه و ل توركي ژلايئ پارتا ئوپوزسيون يا سوسيايست قه ب شاشى هاتيه ديتن و گوت: "بئ گومان هر دوو مك نيك نينن، بملئ ئەم دئ ئەگهريئ ئەفئ چهنديئ ژى زانين" و بيچهرى ئامازه ب ئەمؤ چهنديئ دا كو پندقيه ئوپوزسيون رازى بببت؛ چونكى دژايهتيا ئوپوزسيونى دئ ورهبيئ بؤ پهكهكى دروست كهت، بهرامبهر ئەفئ چهنديئ نهدام پهرلمهاني پارتا سوسيا ديموكراتا گهل ب ناقئ (سهيفى ئوكتاي Seyfi Oktay) دياركر پارتا وى و سرؤكئ پارتئ ئينونو پشتهقانيا ئوپراسيونا سهربازى يا توركي دكهت بملئ داخوازا ئينونى ئەوه فرمانا ئوپراسيونى بهيتته د ئەنجومهنيدا و د ئەنجومهنيدا بهيتته پهسهند كرن، و ب ديتنا ئوكتاي دؤزا كوردى د ئاستهكى رژد دايه، بملئ هملويستئ ئوزالى نه د ئاستئ كيشهبيئ دا رژده بؤ نمونه ئوزالى دبئزيت نايبت ئەم ب چهند سهد پهكهكيمان كاريگهريبين، لهورا تشتهكى خهپاليه حكومهتكا ب قئ رهنكى هملويست ههبيت و كيشهپهكا نهتهويي چارهسهر بكهت و ئوكتاي دووباره بؤچونا پارتا خوه رؤنكر و ئامازه ب وئ چهنديئ دا كو پندقيه بوچونا ئەنجومهني ل دور ئوپراسيونى هاتبا وهرگرتن؛ چونكى سهرمراي ههبوونا دهستههلاتئ حكومت گهلهك گيربوويه و ئەنجومهن ل دور ئەفئ چهنديئ كوم نهكره، و د ههمان دهمدا ئوزال مفا ژ سهركهقتنا هيزين چهكدارين تورك وهردگريت و بؤ بهرزهونديين خوه بكاردينيت و بقئ رهنكى چينايبت (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

سهبارمت دانوستاندنين ل دور ئەفئ ياسايئ د ئەنجومهنيدا گهنگهشه دناڤهرا نهدامين پارتين ئەنجومهنيدا هاتنهكرن و ئوپوزسيونى پيشنياركربوو كو بؤ ئەنجامدانا ههر ئوپراسيونهكى پهسهندا سرؤك كومارى بهيت وهرگرتن و پشتي ههر ئوپراسيونهكى ئەنجومهنيئ توركي كوم بيت و زانبارى بهينه دان بملئ ئەف پيشنياره ب دهنگين نهدامين پارتا (ناناپ) هاته رهدكرن و دهمئ گهنگهشيئ دا ل دور ياسايئ نهدامئ ئەنجومهنيئ پارتا (ناناپ) ب ناقئ (پهترهف ئاشچينو غلو Pertev Aşçıoğlu) دياركر كو سرؤك كومارى دهستههلات د دهرئخستنا قئ ياسايئ دا ههبوويه و پندقي ب ئەنجومهنيئ نينه و بهرهقانى ل وئ چهنديئ كر كو ياسال دويڤ دهستورئ يه ههروهسا (نامق كهمال شهنتورك Namık Kemal Şentürk) ي بوچونا پارتا ريكا دروست دياركر و ب ديتنا ئەران ب شيوهيهكى گشتي ياسا نامه گونجاييه و ئوپراسيونى پهسهند دكهن و ئامازه ب گيرؤبوونا حكومهتئيدا و دياركر برگهيا (ريككهقتن ل گهل دهولتا دراوسئ) زور مهترسيداره و پندقيه زوى ب زوى زانبارى ل دور قئ بابتهتي بؤ ئەنجومهنيئ بهينه دياركرن، بملئ نهدامهكى دى يئ قئ پارتئ ب ناقئ (موراد سوكمهنو غلو Murat Sökmenoğlu) ي بوچونا خوه يا تايهت دياركر كو وسه هاتيه پيشاندان هيزين چهكدارين تورك ب بابتهتي ئەمنى يئ توركي قه هاتينه نهدكاركرن ئەف دئ ژ لايئ بيانان قه وسه دياركهت كو

پهيداكره قان كاران ئەنجام بدن و دياركر "ژبهركو بهرزهونديا دهولتهتي ل سهر ههمى كاران دايه لهورا ئەم قئ ئوپراسيونى ب كارهكى سروشتي دبينن" (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos 1986)

ل ههمبهر ئەقان رمخهيمان ل دور لايهني ياسايي يئ ئوپراسيونى، سكرتيرئ گشتي يئ پارتا (ناناپ) يا دهستههلاتدار (موستهفا تاشار Mustafa Taşar) ي خوه ژ قان رمخهيمان دوير كر و دياركر : " ئەز نهشيم رؤنكرئ ل دور قئ بابتهتي دياريكهم؛ چونكى ئەم مژويلي ههليژارتنان بوون و من زانبارى ل سهر ئوپراسيونى و هيزين چهكدارين تورك نينه"، بملئ ب شيوهيهكى فهرمئ ئوزالى بهرسف ل سهر رمخهين پارتين توركي دا و دياركر كو ئەف نه بارودوخئ شهربيه و چ سهرباز بؤ دهرقهئ توركي نه هاتينه هنارتن ب تنئ مافئ دويچوونئ هاتيه بكارنينان و رمخهين پارتين توركي ل دور ههڤژيا ئوپراسيونى ل گهل دهستورئ توركي رهد كر و دياركر: " ئەف ئوپراسيونه نه ههڤژي دهستورويه و نه ب وى ئاستئ يا گرنگ بوو كو زانبارى ل سهر ئوپراسيونى بؤ ئەنجومهنا نشتيماني يا توركي بهيتته دان"، بملئ سهرمراي ئەفئ چهنديئ ئوزالى بريار دا ئەف بابته بهيتته رهوانهكرن بؤ ئەنجومهني نشتيماني يئ توركي و دانوستاندن ل سهر بهيتتهكرن (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos 1986)

ههروهسا وهزيرئ ناڤخويي يئ توركي (يلدرم ئاكبولوت Yıldırım Akbulut) (1984-1987) ي د بهرسقا رمخهين پارتين توركي دا دياركر ئەف ئوپراسيونا ئەسماني يا توركي ل گهل ياسايين نافدهولتهتي و دهستورئ دهولتهتي د گونجيت؛ چونكى ل 15 چريا ئيكي 1984 ريككهقتن دناڤهرا توركي و عيراقئ دا دهرباره بابتهتي ئەمنى يئ سنورئ توركي - عيراقئ هاتبوو ئهيمزكرن و ل سالا 1985 بؤ ماوهبيئ سالاكهئ هاتبوو درئژكرن، و ئەف ريككهقتنه دناڤهرا وهزيرين دهرقه بين توركي و عيراقئ دا هاتبوو بهستن و گوت: " ئەف ئوپراسيونه بهرهڤانيكرنه ژ خوه" و دياركر ب ئەفئ ئوپراسيونى هيزشي هيلينين پهكهكى هاتيهكرن و د بارودوخئ دووبارهبوونا قان رويدانان دئ ئەف ئوپراسيونين توركي بهردوام بن، و د رؤنكرنين ئاكبولوتئ دا وسه ديارديبت كو ئەف ئوپراسيونه ژ بهر ريككهقتن و ههڤكاري دناڤهرا پارتئ و پهكهكى و ههبوونا كهمپين پهكهكى ل كوردستانئ بوويه؛ چونكى دياركربوو ئەگهريئ ئوپراسيونا توركي هيرشين پهكهكى بوويه و پهكهكى ريككهقتن ل گهل مهسعود بارزاني كره و ئاكنجي كوردستانا عيراقئ بوويه و گوت: " پهكهكى نيزيكي (10 كم) دوير ژ سنورئ توركي ل عيراقئ كهمپ دامهزراندينه ژ بهر ئەفئ چهنديئ تيمين ئەمنى بين 15-20 كسى دژى پهكهكى هاتينه بئك ئينان و ئەف تيمين ههواگيري نه" (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

پشتي رمخهين ل حكومهتا ئوزالى هاتينه كرن سهبارمت لايهني ياسايي و دهستورئا ئەنجومهنيئ توركي ل دور ئوپراسيونى د ئەنجامدا ئەف بابته هاته رهوانهكرن بؤ (ئەنجومهنا نشتيماني يا مهن يا توركي Türkiye Büyük Millet Meclisi) و ل 2 ئەيلولئ 1986 ئ ئوزالى بابتهتي ئوپراسيونا توركي بؤ سهر كوردستانا عيراقئ ب مهرمه دانوستاندنيئ پيشكيشئ ئەنجومهنيئ كر (Karakoç, 2009, 79)، د ئەفئ روينشتنا ئەنجومهنيدا دانوستاندن دناڤهرا نهدامين

ديموكراتى ب دروستى نه هاتيه بنهجه كرن ل توركييا
(Cumhuriyet, 22278, 4 Eylül 1986)

ل سمر ئهقى چهندي (جاهيد توتوم Cahit Tutum) ئهندامى
ئهنجومنا توركييا سمر ب پارتا سوسيال ديموكراتا گهل دووباره
رمخنه ل حكومتى گرت كو بوچى دهستپنكى بوچوونا
ئهنجومنى نه هاتيو و هرگرتن و ئامازه ب گوهورينين
مترسيدار بين پارتا (ئاناپ) كر و دياركر برگهيا (دويچوونا
گهرم) د ياساين دريايدا هميه و ئهف ياسايه ب شاشيفه د
ياسانامهين دا هاتيو بكرئينان؛ چونكى حكومتى ب دروستى
هزر ل سمر ئهقى چهندي نكربوو و بريارا حكومتى ديار نينه
ئايا دقيت في كيشهين چار سمر بهت يان دوودليى چيكهت؟،
هرومسا ديار نينه كا حكومتى چ جورئ دهسته لاتي د في
بابهتى دا هميه و دياركر پشتى ئوپراسيونى سمرؤك و مزيران
تورگوت نوزالى دياركربوو كو بابته نه و مسا گرنگه بهينه
دناق ئهنجومنيدا بهلى ئوردال ئونوو دياركر بوو ئهم و مك
پارتا ئوپوزسيون دى في بابته بو ئهنجومنى فهگو هيزين و
پشتى هينگى ياسانامهيا ئوپراسيونى ب فشارا پارتا
سوسيا ليست هاتيه د روزه في يا ئهنجومنيدا و گوت :
"دانوسناندين ل سمر في بابته ل دويق كهيفا سمرؤك
و مزيراني يه؟ ئهنجومن نه ميكانيزمايهكه بو رهاكرنا
بريران" ، ديسان (عسمت تافگهچ İsmet Tavgaç) ي
بيروبوچونين (پارتا ديموكراتا نازاد) دياركر كو ديار نينه دى
چ همبهر دهقمرين ياسايا سمر بازي و بارئ نه ئاسايى لى دهيته
جيه جينكرن و كريارين پهكهكى دهينه ئهنجام دان، هرومسا
سمرؤكى گشتى يى (پارتا ههفه لاتي Vatandaş Partisi) ب
نافى (قورال ئاريكان Vural Arıkan) (18 نادارئ 1986-3
كانونا ئيكي 1986) ي رمخنه ل حكومتا توركييا كربوو كو
گرنگيى ب رويدانين پهكهكى نادن و دياركربوو دهمن
دهستپنكى رويدانين پهكهكى كريارا چهكدارى ل نمروخ و
شه مدنيان دهستپنكى نوزال ل بودرومى د بيتهقهدانئ دا بوو،
ئهفهزى گرنگيا حكومتى بو فان رويدانان دياردكمت
(Cumhuriyet, 22278, 4 Eylül 1986)

ياسانامهيا ئوپراسيونى و گوهورينين ئهوى دناق حكومتا
توركييا دا بوويه نهگهرئ ناكوكيى و د كومبوونا كومسيونا
بهرگرى يا نشتمانى دا و مزيرئ بهرگرى (زمكى ياقوزتورك
Zeki Yavuztürk) زى پشكدارى كربوو، دهمن باس ل
گوهورينان دكرن گهنگه شه ل سمر بابته ئوپراسيونى و
(مافى دويچوونا گهرم) پهيداوو و ديتنين ههفدژ ههبوون،
بهرى هينگى بريار دابوون گوهورين بهينه كرن و شينانين
ئهنجامدانا ئوپراسيونى بيى ريكه قتن ل گهل دهولمنا دراوسى
ل سمر زيدمكربوون و ل گورهى ئهقى چهندي ياسايا گرئيداي
ب ئوپراسيونين دهرقهى سنورى بين هيزين چهكدارين تورك
ب پهسندا ئهندامين پارتا (ئاناپ) گوهورينين مهن ل سمر
هاتنه كرن و ب دهنگانا ئهندامين پارتا (ئاناپ) بوويه ياسا و
برگهين "ئهنجامدانا ئوپراسيونى بيى ريكه قتن ل گهل دهولمنا
دراوسى" زيدمكربوون، بهلى ئهقه بوويه نهگهرئ دزايتمين
دناقبرا پارتين توركيدا و ل گهل وئ چهندي بوون گوهورين
بهينه كرن و ئه برگه زى بهينه دمرئينان، ئهندامهكى پارتا
سوسيال ديموكرات ب نافى (عهلى رزا ئاكانيدن Ali Rıza
Akaydın) ي دياركر نهگهر بو نمونه بيى ريكه قتن توركييا
ئوپراسيون بو سوريا نهجام دا و روسيا ل پشت ئهقى دهولمنا

يه د ئهقى بارودوخيدا دئ توركييا توشى جهنگى بيت، هرومسا
و مزيرئ دهرقه يى توركييا (ومعيد خهله فئوغلو Vahit
Halefoğlu) (1983-1987) ي ل دور بابته شينانين
ئهنجامدانا ئوپراسيونى (بيى ريكه قتن پيشمخت ل گهل
دهولمنا دراوسى) پهيوه ندى ب سمرؤكى كومسيونا بهرگرى يا
نشتمانى (فهروخ ئيلتير Ferruh İltir) كر و گوت:
"گوهورينهكا بهى رنگى دئ توركييا ئيخيتنه د بارودوخهكى
دهستدريژكار دا، نهگهر بريارا دويچوونا گهرم (بيى
ريكه قتن) بو دهولمنا دراوسى ژلايى توركييا فه بهينه دان دئ
ئهقه و مك بارودوخى شهرى بيت، و ئهم دئ ل همبهر راي
جيهانى كه قينه د روههكا ئالوز دا"، پشتى نوزال ژ ههلوپستى
و مزيرئ دهرقه يى توركييا خهله فئوغلوى هايدار بووى، ههفدين
ل گهل خهله فئوغلوى كر و زانبارى و هرگرتن، پشتى هينگى
نوزالى داخواكر ئه گوهورينا د كومبوونا كومسيونا
بهرگريندا هاتيه كرن ئهوا كو باس ل ئهنجامدانا ئوپراسيونى
(بيى ريكه قتن ل گهل دهولمنا دراوسى) دكمت ژ ياسانامهين
بهينه دمرئينان هرومسا دياركر پيدقى ناكمت مهرجئ
دويچوونا گهرم د ياسانامهين دا ههبيت، لهورال سمر داخوازا
نوزالى ياسانامه هاته بهره فكرن و پيشنيارى روينشتا
ئهنجومنيدا كرن و ژلايى ئهنجومنى فه ل 3 ئه يولا 1986 ئ
هاته پهسندكرن (Milliyet, 13942, 4 Eylül 1986)

پشتى گهنگه شهيهكا زور د ئهنجومنيدا بوو ياسا و "ل دويق
ياسايا دهستورى يا ماددى (122) ئ د بارودوخى بهر يابوونا
كريارين دناق توركيدا و پهنايرنا ئهنجامدريين كريارى و
دهستنيانكرنا ئهوان دناق دهولمنا دراوسى دا د چارچوونى
گهشتن ب ريكه قتنهكى ل گهل دهولمنا دراوسى هيزين
چهكدارين تورك ل دويق پيدقى دشين ئوپراسيونى عهردى يان
ئهمانى ب دهستوريا سمرؤك ئهركانى توركييا ژ بو
دهسته سمركرنا ئهنجامدريين كريارى يان نه هيلانا كاريگهريا
ئهوان ئهنجام بدن"، ب ئهقى رنگى ئه تبهگه هئ (بيى
ريكه قتن پيشمخت) ئهوا باس ل ناگه هداركرنا دهولمنا دراوسى
ژ ياسانامهين هاته دهر و دهستنيانكرنا دهمن گهشتن ب
ريكه قتن ل گهل دهولمنا دراوسى دهليقا گوهورينى تيدا
هيلابوون (Milliyet, 13942, 4 Eylül 1986)

2.3. ههلوپستى ليبيا:

ليبيا ئيكم دهولمنا عهرمى يه دانپيدان ب مافى چارنقيسى
كوردان كرى و چهدين جاران ههلوپست همبهر بزافا كوردى
دياركره و سمرؤكى وئ موعهمر قزافى (1969-2011)
ههلوپستى پشتهقان بو بزاقين رزگارخواز بين ملهتين ستم
لنكرى ژوان زى ملهتنى كورد و پشتهقانى ميژوى يى ملهتنى
كورد بوويه (4)، سمرهراى پشتهقانى ليبيا هاريكارياره و
چهكى پيشكيشى هيزين بارزانى كربوو، لهورا ليبيا و مك
دهولمنا پشتهقان و هاريكار بو كوردان ل كوردستانا عيراقى
ههلوپست ژ ئوپراسيونى توركييا ههبوو و ل 19 ي تباخى
1986 ئ موعهمر قزافى سمرؤكى ليبيا ناميهك ئاراسته
سمرؤك كوما (ژمنرال كهنان ئيفرن General Kenan
Evren) (1982-1989) و سمرؤك و مزيران تورگوت نوزال
ي كر و دلگرانبا خوه همبهر هيرشا فروكه بين توركييا بو سمر
بنكه بين پيشمهرگهيان دناق ئاخا كوردستانا عيراقيدا دهربرى
بوو، هرومسا نيدانهكرنا ئوپراسيونى توركييا ژلايى قزافى فه
هاتيو و راگه هاندن و تيدا قزافى نهرزيبوونا خوه همبهر ئهقى

مروڤایهتیڤه هاتیهکرن، بهلی ژبهر کو سنوورین همدوو وهلاتان ههڤیشکن لهورا کونترولا وئ ب زحممت بوویه، تایبعت ژبهر سنوورین ههڤیشک یین همدوو وهلاتان، لهورا هندهک جاران پهیوهندی دناڤهرا همدوو وهلاتان دا ژبهر رویدانین ب کوردان ڤه پهیوهندیار بو ماومهکئ بهرومخت ئالوز دیبون (الیم، 1999، 120)، لهورا د نهڤی ماومیدا همر رویدانهکا گریډای ب تورکیا ڤه ژلایئ ئیرانی هملویست ههبوو ب ههمان شیوه همر رویدانهکا گریډای ب کوردان و ئیرانی ڤه سهرنجا تورکیا د کیشا، و تورکیا دویڤچوونا پهیوهندی دناڤهرا ئیران و کوردان دا و ناستئ ههڤکاریا سهریازی و ریژمیا مترسیئ ل سهر تورکیا کربوو ب تایبعتی هیلا پترولی (کهرکوک-یومورتالک) و دهنگوباسین ل دور بزاقین کوردان ب هاریکاریا ئیرانی دهاتنه بهلاقرن ب تایبعتی دناڤهرا سالین 1985-1987 ئ دا تورکیا گرنکیهکا زور ب فان بزاقان دابوون (Cumhuriyet, 21930, 16 Eylül 1985;) (Cumhuriyet, 22038, 2 Ocak 1986).

تورکیا زور گرنکی ب بهردووما پهیوهندیان ل گهل ئیرانی دابوون و ههڤیتننن سیاسی ل دور پهیوهندیان همدوو وهلاتان یین سیاسی دناڤهرا تورکیا و ئیرانی دا هاتبوون نهنجامدان، ل 4 کانوونا دووئ 1986 ئ دهمئ ههڤیتنن دناڤهرا تورگوت ئوزالی و سهرۆک وهزیرانی ئیرانی میر حسین موسسوی (1981-1989) دا هاتیه نهنجامدان ئوزالی ئامازه ب نهوئ چهندئ دابوو هندهک دولمت و دموربهر حمز دکهن پهیوهندیان دناڤهرا ئیران و تورکیادا تئیک بدن، بهلی نهڤه پهیدانابیت، سهبارمت بابعتی ئیران و کیشهیین کوردستانا تورکیا، تورکیا دایه دیارکرن کو نابیت کیشهیین کوردستانا تورکیا ب ئیرانی ڤه بهیته گریډان نهڤه ئاریشهیین نافخوی یین تورکیایه و ژلایئ سیاسی ڤه تورکیا چ کیشه ل گهل ئیرانی نین، همدوو لایهتان جهخت ل سهر ئالوگوریا زانیاریان و چارهمسریا کیشهیان ل سهر بنهمایی دانوستاندن و لیک تیگههشتن بو بهیزکرنا پهیوهندیان ئابووری یین همدوو وهلاتان (Cumhuriyet, 22041, 5 Ocak 1986)

سهرمرای نهڤان پهیوهندیان ئیران و تورکیا ئوپراسیونا تورکیا بو کوردستانا عیراقی هندهک نهنجامین سیاسی ل دویڤ خوه ئینابوون، ئیران ژ مایتیکرنا تورکیا بو ناف سنوورئ کوردستانیدا نهرازی بوو؛ چونکی ئیرانی هاریکاریا بزاقا کوردین عیراقی دکر دژی رژیما سهدام حسینی، ئیرانی پشتی ئوپراسیونا سالا 1983 ئ بو کوردستانا عیراقی نهرازیبوونا خوه دیارکربوو و نهڤ ئوپراسیونه هک بهیزکرنا رژیما سهدام حسینی ههلسنگاندبوو و بو ماومهکئ بهرومخت پهیوهندیان ئیران و تورکیا ژبهر نهڤی چهندئ تیکچوووبون لهورا پشتی ئوپراسیونا 15 تهباخی 1986 ئ تورکیا پئیشینیا وئ چهندئ کربوو کو دئ نهڤ ئوپراسیونه بیته نهگهری نهرازیبوون و کارڤهدانی ل دهڤ ئیرانی، لهورا ئیکسهر ل روژا پشتی ئوپراسیونئ ئوزالی دئیکه گوتارا خوهدا راگههاند: "نهڤ ئوپراسیونه نه دژی عیراق و ئیرانی به و ب تورکیاڤه گریډایه و دویڤچوونا پهکهمئ دکمین و نهڤ پیکولا پاراستنا ئیمناهییا سنوورئ تورکیا-عیراقی دکمین" (Cumhuriyet, 22262, 16 Augustos 1986).

بهلی سهرمرای نهڤی روئکرئ ئیرانی کارڤهدان ههمبهر ئوپراسیونئ ههبوو و نهڤ ئوپراسیونه ژی جهئ نهرازیبوونا

ئوپراسیونئ راگههاندبوو و دیارکربوو ئوپراسیونا تورکیا نهوا ژلایئ هیزین چهکدارین تورک ڤه ب ئارمانجا کوشتنا کوردان ل کوردستانئ هاتیهکرن ژلایئ لیبیا ڤه ناهیته قهبولکرن و هملویستئ تورکیا ههمبهر کوردان شهرمزار کربوو و دیارکربوو ههمی جیهان ئیدانهیا ڤی ئوپراسیونئ دکهن و تورکیا شهرمزار دکهن؛ چونکی نهڤه ئوپراسیونا کومهلکوژیی به و نهڤ کارئ تورکیا ههڤیشویهی کارئ رژیما سههیونی و رژیما نهژادپهرست ل باشوورئ نهڤریقیا به نهوا مللعتی عمره ب و نهڤریقئ ژناف دبهن (اخبار کردستان، 141، اذار 1986)، و گوت: " کورد ژ لایهکئ ڤه نهڤمهکئ هیزا شورمشگیری به و ژ لایهکئ دیڤه نهتمومیهکه پئدڤیه ریز لئ بهیته گرتن و مافی نهوانایه ب سهر بهخویی بژین و خودان ماف بن، کورد و عمره ب و تورک و نهتمومیین ئیرانی برانه و بییهشکرنا کوردان ژ مافین نازادیئ دئ زیانی ل ئیکتیا مه یا عمره بی کمت، رمدکرنا نازادیا کوردان دژی بهرگریکرنا نازادیا مهیه و هیڤی دکهن نهڤ کریاره دووباره نهیبت، ههرچهنده تاوانهک ژلایئ هندهک کسان ڤه هاتبوو نهنجام دان، بهلی دیسان بهرسڤاب ڤی رهنگی نه یا بهرناڤله و ژلایهکئ دیڤه نهڤ زور توره بووینه ژ ڤی کارئ تورکیا نهنجام دای و نهڤ ب خهم ڤه پئیشوایی ل ههڤکاری و ههڤیشکیا عیراقی ل گهل تورکیا دژی کوردان دکهن کو تورکیا بوویه نالاقهک دکمهینیا عیراقی دا دژی کوردان و نهڤ رهوشه شهرمهکا مهزنه و تاوانهکا بی وینه یا تورکیا به ل گهل عیراقی نهنجام دای" (Cumhuriyet, 22263, 20 Augustos 1986).

تورکیا نهڤ هملویستئ قهزافی پئنهخوهش بوو و تورکیا دیارکربوو کو چ کارڤهدان و نامهیین قهزافی نهگههشتینه تورکیا و نهڤ چهنده رمدکر و نهڤه بوویه نهگهرئ ئالوزبوونا پهیوهندیان تورکیا ل گهل لیبیا، پشتی ڤی روئکرنا قهزافی وهزیرئ بازارگانی و پئیشهسازی یئ تورکیا (جاهید ئارال Cahit Aral) (1983-1987) ی ژ بو چارهمسریا کیشهیین دناڤهرا تورکیا و لیبیا دا سهرهدانا پایتهختئ لیبیا تهراپلسئ کربوو و ئیکسهر پشتی ئارال گههشتیه تهراپلسئ دیارکر ب مههما پئیشهبرنا پهیوهندیان ئابووری نهڤ سهرهدانه نهنجام دایه و ههڤیتن ل گهل وهزیرئ سامانین سروشتی یئ لیبیا ڤهوزی شهکشوکی (1982-1986) نهنجام دابوو، و لایهتین دپلوماسی ب ڤی سهرهدانی وهک چارهمسریا کیشهیان د ههلسنگینن (Milliyet, 13928, 20 Augustos 1986)، ههلبهت ژلایئ خوهڤه کوردان هملویستئ قهزافی بهرز د نرڤاندن و دیارکربوون قهزافی ههمی دهمان هملویستئ خوه ههمبهر بزاقا کوردی و بیروبووونین خوه بو چارهمسریا دوزا کوردی ل روژههلاتا ناقین دیارکریه همر کیشهیهکا بزاقا کوردی دا قهزافی بوچوونا خوه یا پشتهڤان دیارکریه و پشتهڤانیا کوردان دژی تورکیا کریه (بارزانی، 1، 2021، 503؛ رزگاری دهنگی پهکیتی شورمشگیرانی کوردستان، 14، نهیلول 1986).

3.3. هملویستئ ئیرانی:

سهبارمت پهیوهندیان ئیران و تورکیا دوزا کوردی فاکتهرئ سهرهکی یئ ههڤسهنگیا فان پهیوهندیان بوو، تورکیا ئیران تاوانبار دکر ب هاریکاریکرنا ئیرانی بو پهکهمئ بهلی ئیرانی نهڤ چهنده رمدکر؛ چونکی ب دیتنا ئیرانی ژبهر ههبوونا کوردان ل ناف سنوورئ ئیرانی نه یا بهرناڤله ب شیویهکئ بهرڤره هاریکاری بهیته کرن نهگهر ههیبیت ژی ب تنئ ژلایئ

دهستهه لاتندار ب ناڤی (ئەبۆب ناشک Eyüp Aşık) گوت: "ئەگەر خومەینی ئەف ئاڤتین گوتینە پندقیه ب توندترین شیوه بەرسقا وی بهیتهدان" هەروەسا پارتین دی بین تورکیا بوچوونا خوه هەمبەر ئەفی بابەتی دیارکرن و ئەردال ئینونوی دیارکر: "گوتنن خومەینی بی بنەمانه، وان ماف نینه ماییتکرنی د کاروبارین ناڤخۆیین تورکیادا بکەن، ئەف ئەفی چەندێ رازینان، تورکیا دئ ل سەر هێلا ئەتاتورکی بۆ تورکیا وینەکری ب ریفهچیت" ئینونوی داخواز ژ حکومەتا تورکیا تورکای کربوو هەلووست بەرامبەر داخوایانین خومەینی هەبیت و بەیانناما وەزارەتا دەرڤه بەس نەددیت، دیسان جیگرێ سکرتری گشتی یی پارتا رەفاھ (رزنا ئولجال Rıza Ulucak) دیارکر "ئەتاتورکی هەمی دەمان ریز ل ئاینی گرتیه و رازی نابن کەس ماییتکرنی د کاروبارین مه بین ناڤخۆییدا بکەت" ، سەرۆکی پارتا کارێ نەتەمی (عەلی کوچ Ali Koç) گەلەک ب توندی بەرسقا گوتنن خومەینی دا و گوت: "مللەتی تورک هیزا هندی هەیه و دکاریت ئەو دەست و زمانین بهین درێژکرن بۆ ئەتاتورکی بیریته"، ئەف رەخنەیین ئیرانی تشتەکی نوی نەبوو بەلکو بەردەوام پشنتی شورشا ئیسلامی یا ئیرانی دژی تورکیا د رۆژەڤیدا بوون، حکومەتا تورکیا پیکول دکر پەپوهندیین خوه ل گەل ئیرانی ب پارێزیت و دیاردر "ئەگەر ئیرانی شیوازی حوکمرانیا تورکیا نەڤیت، تورکیا ژێ حوکمرانیا وی پشنت سەدئ بیستی دینیت و ل گەل ئەفی سەردەمی ناگونجیت" (سەلیم، 2017، 131-133)

هەروەسا ئیرانی ژ ئۆپەراسیۆنا تورکیا، ئیرانی تورکیا تاوانبار دکر ب بەرژمەندیین پترۆلی و راگەهاند: "مەرەما تورکیا ژ ڤان هێرشین سەربازی ریکخوشکره بۆ داگیرکرنا ژێدەرین پترۆلی ل کەرکوکێ" (غەفوری، 11، کانوونا دووی 2015، 49)، هەروەسا ناماژە ب وی چەندئ دبوو کو تورکیا پروگرامێ دارشتی هەیه بۆ دەست ب سەرداگرتنا ژێدەرین پترۆلی ل کەرکوکێ، هەروەسا دیارکریبوو کو تورکیا حەز هەیه کونترۆلی ل سەر پترۆلا عیراقی بکەت ژبەرکو پترۆل بابەتەکی گرنگه، بەلی سیاسەتا سەرەکی یا تورکیا دۆزا کوردی یه و مەترسیا ل سەر تورکیا ئەوه کورد سەربەخوییی ب دەستڤەیین ل هەر وهلاتەکی هەبیت یان هەر ناستەکی ئوتونومی د چارچووڤی عیراقی دا دئ بینه ناگرخوشکرن و بەرفەرەهه بوونا بزافا کوردی ل تورکیا (ئالسن، 2013، 61)، ب ئەفی رەنگی پەپوهندیین هەردوو لایان بەرەڤ ئالۆزیی ڤه چوون، پشنتی ئەڤان رۆنکران تورکیا بریار دا ب ریکا وەزیرێ دەرڤه یی تورکیا و محید خەلەڤنو غلوی پیکولا ئاساییکرنا پەپوهندیان ل گەل ئیرانی بکەت (Cumhuriyet, 22266,23 Augustos 1986)

ب مەرەما ئاساییکرنا کەشوهمایێ ئالۆز وەزیرێ دەرڤه یی تورکیا و محید خەلەڤنو غلوی ل 26-30 تەباخی سەردانا ئیرانی کر، ل 27 ی تەباخی خەلەڤنو غلوی هەڤدیتن ل گەل سەرۆک کوماری ئیرانی عەلی خامەنی و سەرۆک وەزیرانی ئیرانی میر حسێن موسەوی ئەنجام دا و وەزیرێ دەرڤه یی تورکیا د ئەڤان هەڤدیتنندا باس ل ئۆپەراسیۆنا تورکیا کربوو و گوت ئەف ئۆپەراسیۆنه دژی پەکەکی هاتیه ئەنجام دان، هەروەسا وەزیرێ تورکیا جەخت ل سەر هەلووستی تورکیا د جەنگی عیراق-ئیرانیدا کر و دووپات کر تورکیا د ئەفی شەریدا ل سەر بی لایەنیا خوه دئ بەردەوام بیت و گوت "ئەف ئۆپەراسیۆنه

ئیرانی بوو و ئیرانی د هەلووستی خوهما دژی تورکیا چەند ئەگەر هەبوون، ئیران وەک دەولەتەکا هەریمی هەر رویدانەکا هەفسەنگیا هەریمی تیک بەت کارتیکرن ل ئیرانی ژێ دکت ب تاییهتی ژبەر بارودوخێ شەری عیراق-ئیرانی، ئیرانی دیارکر ئەف ئۆپەراسیۆنه نه د بەرژمەندییا ئیرانی دایه (Cumhuriyet, 22266,23 Augustos 1986)، هەروەسا ئەف ئۆپەراسیۆنه بۆ دەڤەرین کوردی بوو و ئیران پشنتەڤانیا کوردان دکت و ئەڤمژی ژبەر بارودوخێ شەری ل گەل عیراقی یا گرنگ بوو، ژ لایەکی دیڤه مەترسیا حکومەتا ئیرانی نەبوو، د ئەفی ماوهییدا ئیرانی هاریکاریا بزافا کوردی ل عیراقی دکر و د هەمان دەمدا ریکخراوما ئۆپۆزسیۆنا ئیرانی بناڤی (ریکخراوا موحاهدیین خەلق) هەبوو و گەلەک ئەندامین ڤی ریکخراوی ل تورکیا بوون و ئەفی نیگەرانی بۆ ئیرانی پەیدا کر بوو، ل سالا 1986 ئ ڤی ریکخراوا موحاهدیین خەلق راگەهاند کو ئەو ریکخراوا (جیهادا ئیسلامی) ئەوین هیرشی نوینەرانیین تورکیا ل دەرڤه کرین ژ لای سەرۆک کوماری ئیرانی عەلی خامەنی (1981-1989) ڤه پشنتەڤانی لئ دەهیتەکر، ئەفی دەنگوباسی دەنگەڤدان د میدیایا تورکیا پەیدا کر بوو و رۆژنامەیین تورکی دیارکریبوون "خامەنی ژ لایەکی ڤه دەستی هەڤالینیی بۆ تورکیا درێژ دکت و خەنجەرەک د دەستی دیتەر دایه دا کو ل پشنتا ئیرانی بەت" (Özdemir, 2020, 67)، سەبارەت ئیرانی هەبوونا (ریکخراوا موحاهدیین خەلق) و هاریکاریا تورکیا بابەتەکی زۆر گرنگ بوو وەک هاریکاریا ئیرانی بۆ کوردان بابەتەکی هەستیار بوو، هەروەسا تورکیا ئیران ب پشنتەڤانیا گروپین ئیسلامی ل تورکیا تاوانبار دکر ب وی چەندئ کو ئیران پیکولا گەهاندنا شورشا ئیسلامی بۆ تورکیا ب ریکا ئیرانیین ل تورکیا ئاکنجی دکت، هەرچەندە هەردوو دەولەتان ل 28 چریا دووی 1984 ئ د ریکهڤتەڤتەڤیدا سوز دا بوون کو هەردوو دەولەت ریک ب چ لایەن ئۆپۆزسیۆن نەدن بەلی بارودوخێ شەری عیراق-ئیرانی و هەفسەنگیا شەری ئەف ریکهڤتەڤتە بجه نەهات (Kekevi, 1, 2016, 38)

ئەفی ئۆپەراسیۆنی کاربەدەستین ئیرانی بیزارکریبوون، پەڤداری وەزارەتا دەرڤه یا ئیرانی هیرشا تورکیا بۆ دەڤەرین کوردستانا عیراقی ئیدانەکر و نیگەرانیا خوه دیارکر کو پندقیه ب زویترین دەم تورکیا هیرشین ب بەهانەیا دیڤچوونا پەکەکی ل کوردستانا عیراقی رابگریته و ئەڤه ماییتکرنه د ناڤخۆیا عیراقیدا، ناماژە ب ئەوی چەندئ دابوو کو ناییت تورکیا لاوازا یا رژیما عیراقی ب دەلیڤه ببینیت و دەستدرێژی بکەت سەر ئاڤا عیراقی، هەر ل سەر ئەفی بابەتی مورشدئ مەزنی شورشا ئیسلامی یا ئیرانی ئایەتوللا خومەینی (1979-1989) ل 25 تەباخا 1986 رژیما تورکیا ئیدانەکر و رەخنەیین دژوار ل کەسابەتیا ئەتاتورکی کرن و لیدوانین ریسواکری هەمبەر ئەتاتورکی دیارکر و گوت: "تورکیا ل جەڤی فەرمانین پیغهەمبەر (س.خ) پەرستنا فەرمانین ئەتاتورکی دکت، ئەتاتورکی فەرمانین پیغهەمبەر (س.خ) ژ ناڤیرینه و ب نەیار ئیسلامی دزانین" و رژیما تورکیا ب رژیما کە نه رەوال قەلەمدا، تورکیا هەمبەر ئەفی رەخنەیی یا بی دەنگ و بی هەلووست نەبوو هەروەکی د بەیاننامەیا وەزارەتا دەرڤه یا تورکیا دا هاتی "کومارا تورکیا و گەلی وی د ناخدا بنەما و پەرنسبیین ئەتاتورکی د پەژرینیت و یا رژده ل سەر بەردەوامی ل سەر و شانازیی پی دکت"، جیگرێ سەرۆکی پارتا (ئاناپ) یا

ئۆپهراسیۆنی ل سهر بزافا کوردی ههجوو چونکی دهڤهر و کوردین کوردستانا عیراقی بپوون ئارمانجا ئۆپهراسیۆنی ب تایهتی دهڤهرین پارتی دیموکراتی کوردستان، لهورا پارتیی کارڤه‌دان هه‌مه‌بهر فی ئۆپهراسیۆنی هه‌جوو، ژ لایه‌کی دیفه ئه‌فی چهندی ده‌لیقی دابوو تورکیا سه‌روه‌ریا ئاخا عیراقی به‌یته تیکدان بۆ بجه ئینانا وی کارئ عیراقی نه‌شیایی نه‌جام بدهت ئه‌وژی پشتی عیراق د هیرشین خوه‌دا هه‌مه‌بهر پێشمه‌رگه‌یین پارتی توشی شه‌کسته‌تی بووی، پشتی ئۆپهراسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان راگه‌هاند ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی زیان ب خه‌لکی سفیل و مال و سامانی خه‌لکی گه‌هاندیه (نێروه‌یی، 2019، 400)

به‌ره‌یی جود (5) ل 17 ته‌باخی 1986 ئ د راگه‌هاندنه‌کیدا ئۆپهراسیۆنا تورکیا بۆ کوردستان ب توندی تاوانبار کرپوو و دیارکرپوو تورکیا ب به‌هانیا هیرشا په‌که‌کی ل سهر هیزین تورکی ئه‌ف هیرشه نه‌جام دایه، هه‌روه‌سا ئامازه ب وی چهندی دابوو کو تورک ب ره‌زاهه‌ندیا حکومه‌تا عیراقی ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه نه‌جام دایه و هه‌ردوو حکومه‌تین شوفینی و بزاقین دژی مله‌تی کورد تاوانبار کرپوو و داخوواکرپوو نه‌ته‌وه‌یین ئیکگرتی و ریکخراوین دی بین نافده‌وله‌تی فی سیاسه‌تا تورکیا و عیراقی تاوانبار بکه‌ن و ریکی نده ئه‌ف چنده دووباره ببیت (پێشه‌نگ، 12، ئاب 1986)

پشتی لایه‌نین کوردی ب شه‌وه‌یه‌کی توند نه‌رازیبوونا خوه هه‌مه‌بهر ئۆپهراسیۆنا تورکیا دیارکرپوو و ئه‌ف چنده ل میدیایا تورکیا دا هاتبوو دیارکرن، د روژنامه‌یا میلیه‌ت دا هاتبوو بارزانی دایه دیارکرن کو پێشمه‌رگه ئیکگرتی بن و به‌ره‌لاق نه‌بن و ئامازه ب په‌یوه‌ندین کوردان ل گه‌ل تورکیا دا بوو کو چ کیشه ل گه‌ل تورکیا نه‌بوون، به‌لی بارزانی زه‌ره‌مه‌ند بوون و نه‌گه‌ر ئه‌ف چنده به‌رده‌وام بیت ئیدی بی دهنگ نامین (Milliyet, 13928, 20 Augustos 1986)

حکومه‌تا تورکیا نه ب تنی ب ریکا ئۆپهراسیۆنی ئارمانجا ب دووماهیک ئینانا په‌یوه‌ندیا دناڤه‌را پارتی و په‌که‌کی دا بوو به‌لکو ب ریکا سه‌روکتایا ئه‌رکانی تورکیا فشار ل سهر بارزانی کرپوو و پیکولا ب دووماهیک ئینانا فی ریککه‌فتن و په‌یوه‌ندی کرپوون و هوشداری دابووون ب بروسکه‌یان کو نه‌گه‌ر ئه‌ف ریککه‌فتنه به‌رده‌وام بیت دئ حکومه‌تا تورکیا به‌رده‌وام بیت ل سهر ئۆپهراسیۆنین سه‌ربازی، ل ئابا 1986 ئ سه‌روک ئه‌رکانی تورکیا ب ریکا ماجد به‌گی چلی و عوسمان زیدان ئاغا سه‌روکی عه‌شیره‌تا پنیانشی ریفه‌برئ شارموانیا گه‌فه‌ری بروسکه گه‌هاندبوون لقا ئیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان و هاتبوو ئاراسته‌کرن بۆ مه‌سه‌وود بارزانی و تیدا دیارکرپوو کو ژ فی ده‌می پێڤه هه‌ر جوهره ده‌ستدریژیه‌ک ژ لای پارتیی قه‌یان هاریکاریه‌ک بۆ په‌که‌کی به‌یته‌کرن ژ لای ناڤخو و ده‌رفه دئ ژ لای تورکیا قه‌ به‌رسف هیته دان و دئ ب هیزئ هیرشی باره‌گاین پارتیی هیته کرن و لایه‌نگرین پارتیی کوژن، هه‌روه‌سا دیارکرپووون په‌که‌که ب هاریکاریا بارزانیان د ناڤ تورکیا دا چالاکیان دکهن له‌ورا نه‌جومه‌تا ئاسایشا نشتمانی یا تورکی بریار دایه ئیدی ئاسانکاریان بۆ پارتیی ل سهر سنووران نه‌که‌ن (بارزانی، 1، 2021، 509)

هه‌روه‌سا نامه‌یه‌کا دی یا سه‌روک ئه‌رکانی تورکیا ب ریکا عوسمان زیدانی بۆ مه‌سه‌وود بارزانی هاتبوو هه‌نارتن، عوسمان زیدان ی ل 23 ی ته‌باخی 1986 ئ نامه گه‌هاندبوو و باس ل

سه‌زادانا نه‌وان ریکگرایه ئه‌وین هاتینه دناڤ تورکیا و خه‌لکی سفیل و سه‌رباز کوشتین ئه‌ف بزافه نه دژی خه‌لکی سفیل یی کوردین عیراقی بوویه، پیدڤیه تورکیا بی دهنگ نه‌مینیت هه‌مه‌بهر ریکگران و ئه‌فه به‌رفانیکرنه ژ خوه" ، و پیکول کرپوو گومانین ئیرانی ده‌رباره‌ی هاریکاریا تورکیا بۆ عیراقی لادهت و دیارکر ئه‌ف هه‌زه‌ری بی بنیاته و نه‌قه‌ره ل سهر هه‌لوپه‌ستی خوه بی بی لایه‌ن دئ به‌رده‌وام بیت، د به‌رامبه‌ر دا ئیرانی دیارکر که‌س دژی ئۆپهراسیۆنا تورکیا نه‌وا دژی په‌که‌کی نینه، وه‌زیرئ ده‌رفه یی ئیرانی ژ خه‌له‌فوغلوی داخوواکر ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه نه‌هینه دووباره‌کرن (Milliyet, 13936, 28 Augustos 1986)، هه‌روه‌سا ئیرانی بۆ خه‌له‌فوغلوی دیارکر پیدڤیه تورکیا بۆ چاره‌سه‌ریا ئاریشه‌یین خوه بین ناڤخویی ریکین سیاسی بکارببیت نه بین له‌شکه‌ری و دیارکر ب دیتنا ئیرانی عیراق پتر مفای ژ ئه‌فان ئۆپهراسیۆنان دببیت ژ مه‌رما تورکیا پی هه‌می د به‌رامبه‌ر دا خه‌له‌فوغلوی گوته: "مه به‌رژوه‌ندیین ل که‌رکوکی هه‌ین، ئه‌م ژ نیزیک دویچوونی ل سهر هیرشین ئیرانی بۆ سه‌ر که‌رکوکی دکهن و ل نیزیک دئ مه هه‌لوپه‌ستی خوه هه‌بیت"، هه‌روه‌سا دووپاتی ل سهر په‌یوه‌ندیین نابووری دناڤه‌را تورکیا و ئیرانیدا هاتنه‌کرن و پێشنیار دایه تورکیا کو د په‌یوه‌ندیا خوه‌دا ل گه‌ل عیراقی هه‌می ده‌مان یا هوشیار و به‌ره‌ف بیت (سه‌لیم، 2017، 136)

هه‌لبه‌ت ئه‌ف هه‌لوپه‌ستی ئیرانی تته‌که‌کی سه‌روشتی یه کو ئیران هه‌لوپه‌ستی هه‌مه‌بهر هیرشا تورکیا کوردستانا عیراقی وه‌رگرت؛ چونکی ئیران ل نه‌وی ده‌می هه‌فه‌یه‌مان ل گه‌ل کوردین کوردستانا عیراقی هه‌جوو، و ئه‌فه پشته‌فانیه بۆ بزافا کوردی ل عیراقی، له‌ورا مه‌سه‌وود بارزانی بروسکه‌یین سوپاسیی ئاراسته‌ی سه‌روک کومارئ ئیرانی عه‌لی خامنه‌ی و سه‌روکی نه‌جومه‌تا شورایا ئیسلامی یا ئیرانی عه‌لی نه‌که‌بهر هاشمی ره‌فه‌سهنجانی (1980-1989) و وه‌زیری ده‌رفه یی ئیرانی عه‌لی نه‌که‌بهری ویلایه‌تی (1981-1997) و سه‌روک وه‌زیرانی ئیرانی میر حسین موسه‌ووی (1981-1989) ژ به‌ر هه‌لوپه‌ستی نه‌وان ژ ئۆپهراسیۆنا نه‌سمانی یا تورکیا و مه‌ترسیا ل سهر مله‌تی کورد و به‌زاندنا سه‌روه‌ری و نه‌سمان و زه‌مین کوردستان کرپوو و گوته: "ئه‌و دوژمنکاری و هه‌ره‌شه‌یا تورکیا نه‌جام دای چ به‌هانیه‌ک بۆ نینه ژ بلی به‌هانیا نه‌روما بۆ هاریکاری و پشته‌فانیا رژیما فاشی ل به‌غدا، پشتی سه‌رکردین به‌غدا نه‌شیای ب رۆلی خوه رابن و ئه‌رکی خوه بجه‌بین" (نێروه‌یی، 2019، 400)

4.3. هه‌لوپه‌ستی کوردین ناڤخو و ده‌رفه ژ ئۆپهراسیۆنی:

سه‌باره‌ت ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی لایه‌نین کوردی بین سه‌ره‌کی هه‌ردوو سه‌روکین کوردستانا عیراقی مه‌سه‌وود بارزانی و جه‌لال تاله‌بانی نه‌رازیبوونا خوه هه‌مه‌بهر ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی دیارکرن و عیراق تاوانبارکرن کو تورکیا ب ریکا ریککه‌فتنانه‌ما ل گه‌ل عیراقی ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه بۆ سه‌ر کوردستانه نه‌جام دایه (رزگاری ده‌نگی یه‌کیتی شوره‌شگیرانی کوردستان، 12، ئاب 1986)، و حکومه‌تا به‌غدا تاوانبار کر کو ریک ب هیزین تورکیا دایه بۆ هاتنا فروکه‌یین تورکیا بۆ ناڤ ئاخا کوردستان، د نه‌جامدا چ زیان ب گیانی خه‌لکی نه‌که‌فتیه، به‌لی راگه‌هاندبوو دئ پێشمه‌رگه‌یین کوردان به‌رده‌وام بن دژی رژیما به‌غدا یا دکتاتور و رژیما تورکیا یا فاشی (أخبار کردستان، 147، اب 1986)، هه‌لبه‌ت کارتیکنرا ئه‌فی

بۆ بهرژوهه‌نדיین هه‌ردوو وه‌لاتان یین هه‌پشك دژی بزاقا كوردی، ئەف ئۆپه‌راسیۆنه ژلایێ تورکیاڤه ژبلی هه‌بوونا کریارین په‌که‌کی ل سهر سنوورین تورکیا-کوردستانا عیراقی، ماییتیکرنا سه‌ربازی یا تورکیا پشکه‌کا گرنه‌گه ژ سیاسه‌تا تورکیا هه‌مبه‌ر کوردستانا عیراقی ب مه‌رهما رینگری کرن ل په‌یدابوونا هه‌ر ئاسته‌کی سیاسی یێ کوردان، ژلایه‌کی دێڤه فاکته‌ری شه‌ری عیراق -ئیرانی و پشته‌ڤانی و هاریکاریا ئیرانی بۆ کوردان هیزا کوردان زیده‌تر کربوو هه‌تا وی ئاستی بزاقین کوردان ب هاریکاریا ئیرانی ببوون مه‌ترسی ل سهر به‌رژوهه‌نדיین ئابووری نه‌خاسمه هێلا پترۆلی (که‌رکوه- یومورتالک) و سیاسی گرنه‌گیا که‌رکوه‌ک و کوردستانا عیراقی بۆ تورکیا، دیسان کونترولا قی ده‌قه‌ری ژلایێ ئیرانی قه‌ تورکیا نیگه‌ران کربوو، به‌لی ژلایێ عیراقیڤه عیراق د بارودوخی شه‌ری ل گه‌ل ئیرانیداوو و کونترولا کوردستانا عیراقی ب زحمه‌ت که‌فتبوو و کوردان شیاوو قی بارودوخی رژیما به‌غدا ب ده‌لیڤه‌ ببین و هیزین خوه به‌رفره‌ه به‌کن له‌ورا ب ریکا قی ئۆپه‌راسیۆنی عیراق د نیازا لاوازکرنا کوردانداوو، خالا دیتر ئەوا کو عیراق نه‌چاردکر ب هه‌می ماییتیکرین تورکیا رازی ببیت هه‌نارده‌کرنا پترۆلی ب ریکا تورکیا و هانتا داهاهه‌کی باش بۆ پیدڤین شه‌ری عیراق-ئیرانی بوو، ب قی رهنگی به‌رژوهه‌نדיین هه‌ردوو وه‌لاتان گه‌هسته‌نه ئیک.

ل تورکیا ئەف ئۆپه‌راسیۆنی ده‌نگه‌دان هه‌بوو و پارتین تورکیا باس ل قی ئۆپه‌راسیۆنی کربوون و دهم و شیوازی ئەوی هه‌لسه‌نگاندبوون و ره‌خنه ل حکومه‌تی گرتبوون کو بیی فه‌رمان ژ په‌رله‌مانی ده‌ره‌ڤه‌ت هاتیه نه‌نجامدان له‌ورا د نه‌جمادا ئەڤان ئۆپه‌راسیۆنان شیوازه‌کی فه‌رمی ب خوه‌ڤه‌دیت و فه‌رمانه‌ک ژ لایێ نه‌نجومه‌نی تورکیاڤه هاته په‌سه‌ندکرنا بۆ کریارین تورکیا یین داهاهتوو، دیسان ئەف ئۆپه‌راسیۆنی کارڤه‌دان ل ده‌ف کوردان په‌یدا کربوو ب تایبه‌تی پارتی دیموکراتی کوردستان؛ چونکی ل ده‌قه‌ری پارتی دیموکراتی کوردستان ل ده‌ڤه‌را به‌ه‌دینان هاتبوو نه‌جم و تورکیا ب فه‌رمی په‌که‌که وه‌ک ئەگه‌ری سه‌ره‌کی دابوو دیارکرنا به‌لی د راستیدا ئەگه‌ری سه‌ره‌کی په‌یوه‌ندی و هه‌ڤکاریا دناقه‌هرا پارتی و په‌که‌کی دابوو و تورکیا دڤیا ب قی ئۆپه‌راسیۆنی وه‌کو هوشداریه‌کی بده‌ته پارتی کو ریکێ ب په‌که‌که نه‌ده‌ن و هاریکاریا ئەوان نه‌که‌ن، واته تورکیا د دویڤچوونا خوه یا نیزیکا بۆ بزاقا کوردی داخاودکر کونترولی یان هه‌ر چ نه‌بیت سنووران بۆ بزاقا کوردی ب دانیت. و به‌لگه ل سهر ئەف ئۆپه‌راسیۆنی هه‌تا ئەو پارتین چه‌پ یین ره‌خنه ل شیوازی ئۆپه‌راسیۆنا تورکیا گرتین بلێ ل گه‌ل وی چه‌ندێ دیارکربوون پیدڤیه ریک ل بزاقین په‌که‌کی به‌یته گرتن

5. پاشه‌نه‌د، نه‌خشه

نه‌خشه‌یی گونڊین قه‌زا زاخو - ده‌قه‌ری سنووری کوردستانا عیراقی

دیارکرنا و میدیایا جبهانی ئەف نه‌جمه ژ راگه‌هاندنا تورکی وهرگرتبوون، هه‌روه‌سا ل فه‌رنسا نیزیکی (50) په‌نابه‌ری کورد خوه پیشاندان ل 18 ی ته‌باخی 1986 ل باره‌گایی پارتا سوسیالیستا فه‌رنسی کرن و نه‌رازیبوونا خوه هه‌مبه‌ر هیرشا تورکیا ده‌برین، له‌ورا پارتا نافیری ئۆپه‌راسیۆنا تورکیا بۆ سهر کوردستانا ئیدانه‌کر و داخاوا چاره‌سه‌رکرنا دۆزا کوردی ب شیوه‌یی دیموکراتی کر (أخبار کردستان، 147، اب 1986)، به‌رامبه‌ر ئەف چه‌ندێ تورکیا په‌یوه‌ندی ب نوینه‌راتین خوه ل ئەوروپا کرن ژ بۆ پاراستنا به‌رژوهه‌نדיین تورکیا و به‌ره‌ڤین خوه پاراستنی ل بالیوزخانه‌یین تورکیا ل ئەوروپا زیده‌تر لئ کربوو (Cumhuriyet, 22263, 20, 1986 Augustos)

د رادیویا (بی بی سی BBC) ی دا ده‌نگوباسی ئۆپه‌راسیۆنا تورکیا هاتبوو دیارکرنا، تیدا وه‌سا هاتبوو راگه‌هاندن کو ئەف ئۆپه‌راسیۆنه د به‌رژوهه‌ندی عیراقی دایه و هه‌ردوو ده‌ولت عیراق و تورکیا شه‌ری دژی کوردان ده‌کن و ژبه‌ر ئەف چه‌ندێ عیراقی نه‌رازیبوون دژی قی ئۆپه‌راسیۆنی دیارنه‌که‌ریه، هه‌روه‌سا ئازانسا نه‌میریکی یا (AP) و ئازانسا فه‌رنسی یا (AFP) ده‌نگوباسین قی ئۆپه‌راسیۆنی دیارکربوون و ژیده‌ری قان راگه‌هاندنان پیرانیا جاران ژ میدیایا تورکی بوویه له‌ورا ده‌نگوباس ل دویف راگه‌هاندنا فه‌رمی یا تورکیا دیارکربوون (Cumhuriyet, 22262, 16 Augustos 1986)

سه‌باره‌ت ئەف ئۆپه‌راسیۆنی دیارده‌بیت سیاسه‌تا تورکیا د ئەف ماوه‌یی هه‌ستیاردا جه‌خت ل سهر چه‌ند رویدان و بابه‌تین سه‌ره‌کی دکر، ئیک ژ گرنه‌گرتین رویدانان شه‌ری عیراق- ئیرانی و کارتیکرنا ئەف شه‌ری ل سهر هه‌ڤسه‌نگیا سیاسی یا ده‌قه‌ری و کاریگه‌ریا ل سهر به‌رژوهه‌ندیین تورکیا یین ئابووری ب تایبه‌تی به‌رژوهه‌ندیین پترۆلی بوو، خالا دیتر یا گرنه‌گه د ئەف سیاسه‌تیدا بارودوخی شه‌ری نافیری ئەوا بوویه ئەگه‌ری لاوازی کونترولا حکومه‌تا عیراقی ل سهر کوردستانا عیراقی و ده‌قه‌ری سنووری و به‌رفره‌هه‌بوون و به‌یژ بوونا بزاقین کوردان ل کوردستانا عیراقی و کریارین په‌که‌کی ل تورکیا و هانتوچوونا ئەوان ل ده‌قه‌ری سنووری یین تورکیا، خالا دی یا گرنه‌گه بابه‌تی ئیرانی و ماییتیکرنا و هه‌ڤکاریا ئەوی ل گه‌ل کوردین کوردستانا عیراقی ببوو مه‌ترسی ل سهر به‌رژوهه‌ندیین تورکی و ل سهر ئیکپارچه‌یی و ئاسایشا تورکیا و ئەف چه‌ندێ نه‌ ئارامی ل ده‌ف تورکیا په‌یدا کربوو له‌ورا تورکیا رابوو ب نه‌جمادانا ماییتیکرنا سه‌ربازی یا ئەسمانی ب مه‌رهما لێدانا که‌مپین په‌که‌کی و دانا هوشداریه‌کی بۆ بزاقا کوردی، د نه‌جمانی ئەف ئۆپه‌راسیۆنییدا سه‌ره‌رای هه‌بوونا بوچوونین جودا دناف مه‌یدانا سیاسی یا تورکیادا، به‌لی ژبه‌رکو بابه‌ت ب کوردانه‌ په‌یوه‌ندیار بوو له‌ورا پیرانیا بوچوونان ل سهر وی چه‌ندێ کوک بوون کو ئۆپه‌راسیۆن به‌یته کرن، به‌لی ب ناگه‌هداریا نه‌نجومه‌نی تورکیا ببیت واته ئەگه‌ر بابه‌ت کورد بیت ده‌سته‌هلاتدار و ئۆپۆزسیۆن د گه‌هه‌ ئیک نه‌جمان.

4. نه‌جم

پشتی نه‌جمادانا قه‌کۆلینی دیاربوویه ئۆپه‌راسیۆن و هیرشا ئەسمانی یا تورکیا ب هایداری و ریکه‌ڤتتا ل گه‌ل عیراقی دژی بزاقا کوردی پشتی عیراقی نه‌شیایی کونترولی ل سه‌ ره‌کوردستانا عیراقی بکه‌ت هاتیه نه‌جم دان، ئەڤه‌ژی دزڤریت

و پاسهوانین ب حمزا خوه پشکداربووین، بئیره:
(Önder,2015, 52)

(4) سهروکی لیبیا موعمر قهزافی باس ل ئهوی چهندی کریه کوردستان هاتیه دابهشکر و پشتهقانی مافی چارهئیس کوردان دکمت و ژلایی ئایدولوجی قه قهزافی پشتهقانی بزاقا کوردی ل عیرایی و سهربهخوییا کوردستانی کریه ول سالا 1981 ئ قهزافی د هندهک رۆنکران دا ئهف هزرهوییه بهلافکر بوون (الشرارة، 1، 1981)، ب تاییهتی پهیوهندیین سهروکی لیبیا ل گهل پارتی دیموکراتی کوردستان د ئاستهکی باش دابوون و ل سالا 1982 ی بو ئیکم جار ئیدریس بارزانی سهردانا لیبیا کریوو، پشتی فی چهندی ل سالا 1984 ئ ل سهربانگهپشتنامیهکی ژلایی بالیوزخانیا لیبیا بو ئیکم جار مهسعوود بارزانی و کومبوون ل گهل بهرپرستین لیبیا کریوو و تیدا باس ل بارودوخی گشتی یی دهقمری و بزاقا مللهتی کورد هاتوو کرن و د ئهجمای کومبوونی دا بریاردابوون نوینهرایهتی پارتی ل وهلاتی لیبیا بهینه شهکر و بو ماهیهکی نازاد بهرواری ومک نوینهری پارتی ل وی وهلاتی بوو، ههروهسال 10 چریا ئیکتی 1985 ئ شاندهک ژ وهلاتی لیبیا سهردانا لقا ئیک و مهکتها سیاسی یا پارتی دیموکراتی کوردستان کریوو و ههقیدتن دناقهرا پارتی و شاندهی ناقریدا پهیدابوون، بهلی دقان سهردانان دا ژلایی ماددی و دارایی قه چ دهسکهفت نهبوون بتنی باس ل پهیوهندیین ههردوو لایان هاتووکر، د چارچووقی پهیوهندیین دووقولیدا ل 26 ی کانوونا ئیکتی 1985 ئ ئیدریس بارزانی ب سهروکاتی شاندهکی پیکدهات ژ (فلهکهددین کاکهیی، نازاد بهرواری و عوسمان قازی) گههشتبوون لیبیا و د ئهقی سهردانیدا دهسکهفتین باش ههبوون و بریارا هاریکاریا چهکی بو پارتیی دابوو و ههل لیبیا ئیدریس بارزانی ههقیدتن ل گهل (موحسین رهفیدووست) وهزیرئ سوپایی پاسداران یی ئیرانی کریوو و بریاردابوو ئهوان چهکان بو پارتیی قهگههزیت (بارزانی، 1، 2021، 500)، ههروهسا دهمی کومبوونا (بهرمیی شورهشگیری یی نههوهی عمرهیی) ل سالا 1985 ی ل بنغازی هاتیه بهستن قهزافی پشتهقانی خوه بو سهربهخوییا کوردستانی دیارکریوو کو پیدقیه خهباتی ژ بو رزگاریا کوردان و پشتهقانی خوه بو سهربهخوییا کوردان راکههاندبوو (Cumhuriyet, 22263, 20 Ağustos 1986)، دناقهرا رۆژین 5-9 شوباتی 1986 ئ ئیدریس بارزانی سهردانا لیبیا کریوو و پشتی هینگی ل 13 شوباتی نامهیهک ژ لیبیا بو مهسعوود بارزانی هاتوو هنارتن و ب ئهقی نامهیی هاتوو بانگهپشتکر کو سهردانا تهراپلوسی بکمت ب مهرمما پشکداریکرن د کومبوونا بزاقین رزگاریخووزین جیهانی دا نهوا ل نادارا 1986 ی هاتیه بهستن، د ئهجمادا ل دویق داخووزیا دهولهتا لیبیا ل 14 ناداری 1986 ئ مهسعوود بارزانی گههشتوو لیبیا و موعمر قهزافی پشکداریی ل مهسعوود بارزانی و شاندهی ل گهل بو تهراپلوسی کریوو ژ بو پشکداریکرن د کونگری نافدهولهتیدا ل تهراپلوسی (بارزانی، 1، 2021، 503)، دناقهرا 15-18 ناداری 1986 ئ ب پشکداریا زیدمتر ژ 300 بزاق و ریکخراو و دهولهتان هاتیه سازدان و د فی کونگرههیدا هژمارهکا زور یا شاندهی حکومت و ریکخستن و بزاقین رزگاریخووزی ل سهرانسهی جیهانی ژ نهوان سوریا، ئیران، کوریا، ئهسیوبیا، قیههتنام پشکداربوون، ل رۆژا 15 ناداری کونگره دهسپنیکریوو و ژلایی قهزافی قه هاتوو شهکر و ل

(سهلاحه‌ددین، 2023)

6. پهراویز

- (1) مافی (دویفچوونا گهرم- المطاردة الساخنة- Sıcak Takip) ئانکو مافی دویفچوونی ب دوبراتیا (10 كم) دناق دهولهتا دتر دا هیه، دویفچوونا گهرم مافهکی یاسایی یه پرانیا جاران د یاساین دهریایی دا دهینه جیههیکرن بهلی هندهک جاران د یاساین عهردی دا ژی دهینه جیههیکرن رمانا وی ئهوه دویفچوونا کهستین یان گروپین تاوانهک د دهولهتهکی دا ئهجماداین و دهولت دویفچوونا نهوان د دهولهتهکا دتر دا بکمت بهلی مارجی سهرمکی ئهوه ئیکسه پشتی تاوانی بهینه کرن بی ناقر بکهفتی و رهزامه‌ندیا دهولهتا دویفچوون تیدا دهینهکرن بهینه و مرگرتن (Sileli, 2005, 124)
- (2) ل شوباتا 1983 ئ (ریکههفتننا ههفکاری و نهنا سنووری تورکیا و عیرایی دا بو ماهی پینچ سالان هاته ئیمزاکرن، ل دویف بهندین فی ریکههفتنی ب مارجی و مرگرتنا دهستووری ههردوو لایان مافی (دویفچوونا گهرم- المطاردة الساخنة Sıcak Takip) ب دوبراتیا (10 كم) دناق دهولهتا دتر دا هیه، پشتی ئوپهراسیونا 1983 ئ ریکههفتنا " پرۆتوکۆلا ئهمنی تورکیا-عیراق" ل 15 چریا ئیکتی 1984 دناقهرا ههردوو وهلاتان دا هاته ئیمزاکرن، ئهف پرۆتوکۆله بهردهوامیا ریکههفتنا سالا 1983 ئ، بهلی جوداهیا فی ریکههفتنی ل گهل یا سالا 1983 ئ نهو بوو، مارجی پهسهندا دهولهتا بهرامبهرد فی ریکههفتنی دا نههیلان و بهی رنگی تورکیا مافی یاسایی یی پیدقی بو ئوپهراسیونین ل داهاتوو ل دهقمرین سنووری تورکیا بدهسقهئینا (Öztürk, 2010, 118; Reçber, 2007, 21).
- (3) ئیک ژ شیوازین بهرهنگاریا تورکیا دزی پهکهکی پهیرهکرنا سیاسهتا پاسهوانین گوندان بوو ئهف چهنده پهیدابوو پشتی بهزیبوونا پهکهکی ژلایی سیاسی و سهربازی قه ب تاییهتی کریارا 15 تهباخی 1984 ئ ل نهروخ و شهمدینان، حکومهتا تورکیا ژبو سهردمهریکرن ل گهل هیرشین پهکهکی پشتبهستن ل سهر هیزا نافخوییا دهقمرئ کر و خهلیکی دهقمرئ دزی بزاقا کوردی بکارئینا و ل 26 ی ناداری 1985 ئ ب یاسایا ژماره (3175) و یاسایا گوندان یا ژماره (442) یا ماددی 74 ئ هیزین (پاسهوانین گوندان - قوروجوین گوندان Köy korucuları) ژ نهندامی عهشیرهتین کورد ل تورکیا دامهزراندن و پیک دهین ژ دوو شیوازان پاسهوانین بهرومخت

- CIA, 1985, Iraq: Kurdish Situation Worsens, Near East and South Asia Review, director of central intelligence agency, from the office of Near East-South Asia Analysis to the department of state, Washington., D.C., 24 May 1985.
- CIA, 1986, Iraq: The Kurds Strike Kirkuk, Near East and South Asia Review, director of central intelligence agency, from the office of Near East-South Asia Analysis to the department of state, Washington., D.C., 7 November, 1986.

روژا پاشتر ل 16 ناداری د روونشتنهکی مهسعوود بارزانی پهیفا پارتا خوه و پارتین دی بین کوردستانی بین ناماده د کونگرهیییدا پیشکش کربوو و د نهجامی کونگرهیییدا شهرئ حکومتا بهغدا دژی ئیرانی هاته ئیدانهکرن و پشتهقانییا خوه بو ههمی خهباتین مللهتی عیراقی ب ههمی ئوپوزسیونافه دژی رژیمه بهغدا راگه هاندبوون ب ئارمانجا بدهستقهئینانا ئارمانجین مللهتین عیراقی و دووپاتی ل سه رمافی چارنهقیسی مللهتی کورد کربوون، ههروهسا د فی سه هه دانیدا دانوستاندن دناقبهرا شاندی پارتی و سه روکی لیبیدا ل دور پهیومندیا پارتی و بزاقا رزگاربخوازا کوردی ب جهماوه ری لیبی و بزاقا رزگاربخوازا نشتیمانی یا عه ره ب هاتبوو کرن، لهورا نهف کونگره پینگافهکا باش بوو دبیاقی بزاقا رزگاربخوازا کوردی دا (أخبار کردستان، 141، اذار 1986)، ههروهسا پشتی نهفی چهندی شاندهکی پهکیتی نشتیمانی کوردستان ل 20 نادارا سالا 1986 ئی ل سه ر بانگهئینشتنا لیژنهیا شورهشگیرین لیبیا بو نامادهبوون د کونگرهیی شورهشگیرین لیبیا سه ره دانا لیبیا کرن و داخوازا سه رکهفتنی بو کونگرهیی ئهوان خواستن (رزگاری دهنگی پهکیتی شورهشگیرانی کوردستان، 8، نادار 1986)، دهمی ل نادارا سالا 1986 ئی کومبوونا کوردان ل نههرانی ل کونگرئ (مؤتمر نصره الشعب العراقی) ل سه ر دووماهیک پینشاهتین بزاقا کوردی هاتیه نهجامدان، د کومبوونی دا بالیوزی لیبیا ل ئیرانی (عبدالله فازل) پشکدار بوو و دهربارهی بزاقا کوردی دیارکربوو: "ئه م دئ پشتهقانییا پینشمه رگه مین کورد کهین ههتا رژیمه سه دام حسینی بهیته روخاندن" (Cumhuriyet,) (22107,12 Mart 1986)

2.7. روژنامه:

1.2.7. روژنامهیین ب زمانی تورکی:

Cumhuriyet Gazetesi

- Cumhuriyet Gazetesi, 21748, 13 Mart 1985
- Cumhuriyet Gazetesi, 21930, 16 Eylül 1985
- Cumhuriyet Gazetesi, 22000, 25 Kasım 1985
- Cumhuriyet Gazetesi, 22038, 2 Ocak 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22041, 5 Ocak 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22083, 16 Şubat 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22091, 24 Şubat 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22107, 12 Mart 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22174, 18 Mayıs 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22180, 24 Mayıs 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22352, 17 Kasım 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22355, 20 Kasım 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22262, 16 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22263, 20 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22266, 23 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22271, 28 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22277, 3 Eylül 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22278, 4 Eylül 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22342, 7 Kasım 1986

Milliyet Gazetesi

- Milliyet Gazetesi, 13928, 20 Ağustos 1986
- Milliyet Gazetesi, 13936, 28 Ağustos 1986
- Milliyet Gazetesi, 13942, 4 Eylül 1986

2.2.7. روژنامهیین ب زمانی کوردی:

- دهنگی کوردستان، گوٹاری ئیزگهی دهنگی کوردستان- عیراق، 1980/12/14

(5) ل 28 چریا دوئی 1980 ئی پروگرام و پهیمانا بهرهبی جود (الجبهة الوطنية الديمقراطية العراقية) دناقبهرا سی لایهینین: پارتی دیموکراتی کوردستان، حزبا شیوعیا عیراقی و حزبا سوشیالیستا کوردستانی (حسک) هاته ئیمزاکرن و پشتی ماوهیهکی کیم پارتا سوشیالیستا کورد (پاسوک) هاته دناف بهرهبی جود دا، دامهزراندنا بهرهبی جود پینگافهکا گرنگ بوو د بهرزه مهنديا گهلی کورد و عیراقی، بهرهبی جود ب ئارمانجا درێهپیدانا خهباتهکا ئیکگرتی دژی رژیمه عیراقی یا رمگهز په رست و هیزین ئیمپرالی و فاشیست بوویه، ل سه ر فی چهندی پارتیی بهرهبی جود ب پینگافهکا پینشکهقتخواز ههلسهنگاندبوو (دهنگی کوردستان، 1980/12/14؛ بارزانی، 1، 2021، 131)

7. لیستا ژیده ران

1.7. بهلگه نامه:

1.1.7 بهلگه نامهیین نه رشیفی کومارا تورکیا:

- Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Genel Müdürlüğü, (BKKTGM),no:114-992,18.3.1986
- Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Genel Müdürlüğü, (BKKTGM),no:114-1220,18.9.1986

2.1.7 بهلگه نامهیین ههوالگئیریا نه مریکی CIA :

- CIA, 1985, The Kurds Turn Towards Terrorism, Terrorism Review, from director of central intelligence agency to the department of state, Washington., D.C., 10 January 1985.

نیرویی، پ.د. عملی تهمس، 2019، بزافی رزگاریخوازی نهمههیی کورد له کوردستانی عیراق له سالهکانی جهنگی عیراق-ئیران دا (1980-1988)، ج2، دهوک

2.4.7 پهرتووگین ب زمانئ تورکی:

ABBAS, Dr. Ziya, 2022, ‘‘ Türkiye - Irak İlişkileri’’, editörler: (Tuğluoğlu, Fatih), (Yıldırım, Cihat), (Okumuş, Osman), 20. Yüzyılda Türkiye – Ortadoğu İlişkileri, 2. Baskı, Ankara

MARCUS, Aliza, 2015, Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi, Çev: Ayten Alkan, İstanbul.

ÖZDAĞ, Prof. Dr. Ümit, 2018, Türk Ordusunun Kuzey Irak Operasyonları, Ankara

ÖNDER, Mehmet Seymen, 2015, Devlet ve Pkk İkiliminde Korucular, İstanbul.

3.4.7 پهرتووگین ب زمانئ فارسی:

- الیما، بنوار، 1999، آخرین مستعمره بحران کردستان ترکیه از آغاز تاکنون، تهران

- نقدی نژاد، حسن، 2009، روابط ایران و ترکیه؛ حوزه‌های همکاری و رقابت، تهران

4.4.7 پهرتووگا ب زمانئ عهرهیی:

- حسن، د. جرجیس، 1990، ترکیه فی الاستراتیجیة الامریکیة بعد سقوط الشاه، ط1، د.م.

5.7 نامه و تیزین زانکویین:

1.5.7 ب زمانئ تورکی:

KARAKOÇ, Jülide, 2009, türkiye'nin dış politikasında kürt sorununun etkisi 1980'lerden bugüne, doktora tezi, Ankara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü uluslararası ilişkiler anabilim dalı, Ankara.

ÖZTÜRK, Onur, 2010, türkiye-ıraq ilişkileri ve kürt sorunu (1926-1990), yüksek lisans tezi, ankara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü uluslararası ilişkiler anabilim dalı, Ankara.

SİLELİ, Turan, 2005, 1958'den Günümüze Türkiye-İrak İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta.

2.5.7 ب زمانئ کوردی:

- سه‌لیم، هه‌ژین کهمال، 2017، هه‌لوپستئ تورکیا ژ شه‌ئ عیراق-ئیران، 1980-1988 فمکولینه‌کا میژوویی-سیاسی، نامه‌یا ماسته‌ئ، کولیزا زانستین مروڤایهتی، زانکویا دهوک، دهوک.

6.7 چاڤنیکه‌فتن:

- عبدالله، عبیدولکه‌ریم فه‌رحان، 12 نه‌یلول 2024، گوندئ که‌شانئ (ده‌قه‌را گولیان) زاخو، 1951

7.7 نه‌رشیف (نه‌خشه):

- سه‌لاحه‌ددین، خالد یوسف، 2023، (نه‌خشه‌ئ گوندین قه‌زا زاخو - ده‌قه‌رین سنوورئ کوردستانا عیراقئ)، پشکا جوگرافیا، کولیزا په‌روم‌رده، زانکویا زاخو، زاخو

- رزگاری دهنگی یه‌کئتی شوره‌شگیرانی کوردستان، 12، ناب 1986

- رزگاری دهنگی یه‌کئتی شوره‌شگیرانی کوردستان، 8، نادر 1986

- رزگاری دهنگی یه‌کئتی شوره‌شگیرانی کوردستان، 14، نه‌یلول 1986

3.2.7 رۆژنامه‌یین ب زمانئ عهره‌یی:

- آخبار کردستان، 141، اذار 1986

- آخبار کردستان، 147، اب 1986

- الشراة، العدد: 8، اب 1986

3.7 گوڤارین زانستی:

1.3.7 گوڤارین ب زمانئ کوردی:

- رۆژه‌لاتئ، زربان، 2006، "نه‌گه‌ری نه‌جامدانی ئوپه‌راسیوئی سه‌ربازیی تورکیا له هه‌رئمی کوردستان (فاکتور و ناسته‌نگه‌کانئ)"، دوسئی تورکیا، ژماره: (4)، سلیمانئ، چریا دوئی 2006، (ل 5-17)

- نیکبخت، صالح، 2008، "ده‌هنجامی هه‌رشئ تورکیا بو سه‌ر خاکی عیراق"، دوسئی تورکیا، ژماره (7)، سلیمانئ، کانوونا دوئی 2008، (ل 7-27)

- غه‌فووری، وریا، 2015، "په‌وه‌ه‌ندییه‌کانئ ئیران و عوسمانئ/تورکیا و فاکتوره کاریه‌گه‌ره‌کان"، دوسئی تورکیا، ژماره: (11)، سلیمانئ، چریا دوئی 2015، (ل 37-52)

- پێشه‌نگ، ئاب 1986، "به‌یاننامه‌ی جود ده‌باره‌ی ده‌ستدرئیزییه‌که‌ی تورکیا"، گوڤاری راگه‌یاندنئ پارتئ دیموکراتئ کوردستان، 12، ناب 1986، (ل 20-21)

2.3.7 گوڤارین ب زمانئ تورکی:

KEKEVİ, Serkan, 2016, ‘‘ Yakın Dönem Türkiye-İran İlişkileri’’, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: xxxv, Sayı 1, ss. 33-66.

ÖZDEMİR, Seçil, 2020, ‘‘ İran-İrak Savaşı : Türkiye sınırlarında Terörizme Etkisi’’, Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 13, S. 26, Yaz 2020, ss. 49-80.

REÇBER, Kamuran, 2007, ‘‘ Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi'nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı ’’, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt 3, No: 9, ss. 16-17.

4.7 پهرتووگ:

1.4.7 پهرتووگین ب زمانئ کوردی:

- ئالسن، رابرت، 2013، په‌وه‌ندی ئیران و تورکییه و مه‌سه‌له‌ی کورد، و: حامید ره‌شیدئ زه‌ره‌زا، ب.ج.

- بارزانی 1، مه‌سه‌عود، 2021، بارزانی و بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازی کورد شورشئ گولان 1990-1975، ب.ج، به‌رگئ چارئ، به‌شئ ئیکئ

- بارزانی 2، مه‌سه‌عود، 2021، بارزانی و بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازی کورد شورشئ گولان 1990-1975، ب.ج، به‌رگئ چارئ، به‌شئ دوئی

- ره‌شید، سه‌لاح، 2017، مام جه‌لال دیداری ته‌مه‌ن له لاونیه‌وه‌ بو کوشکی کوماری، به‌شئ دووم، سلیمانئ.

العملية العسكرية التركية في كردستان العراق 15 اب 1986

دراسة تاريخية

الخلاصة:

تعتبر سياسة تركيا تجاه الحركة الكردية في كردستان العراق من أهم القضايا في تاريخ حركة التحررية الكردية، خاصة وأن الحركة الكردية في كردستان العراق كان لها تأثير على الحركة الوطنية في الأجزاء أخرى من كردستان. وتكمن أهمية هذه الدراسة في تقييم سياسة تركيا وإستراتيجيتها تجاه الحركة الكردية وكذلك البحث في أسباب العملية العسكرية في المناطق الحدودية لكردستان العراق وردود الفعل حولها، لذلك أولت تركيا أهمية كبيرة لمصالحها الاقتصادية في كردستان العراق، وعلى هذا الأساس فقد قامت بالتعامل مع الكرد بشكل عام وكردستان العراق بشكل خاص، ولهذا السبب فقد حصل تقارب بين العراق وتركيا، كما تم تقييم دور العراق وعوامل الحرب العراقية الإيرانية في سياق السياسة التركية. يحاول هذا البحث الاجابة على الأسئلة الآتية: هل كانت للسياسة التركية تأثير على الحركة الكردية في العراق؟ هل كانت الحركة التحررية الكردية في العراق تؤثر في الداخل التركي؟ هل تهدد تطورات الحركة الكردية مصالح تركيا ووحدها؟ ما هي نتائج العملية العسكرية على المناطق الحدودية الكردية؟ كيف كان الموقف الداخلي والخارجي تجاه التدخل العسكري التركي في كردستان العراق؟ ولذلك فقد تم اختيار هذا البحث لتقديم دراسة تاريخية عن وضع الكرد وفضلاً عن توضيح مدى تأثير السياسة التركية عليهم.

الكلمات الدالة: السياسة التركية، العملية العسكرية، الحركة الكردية، كردستان العراق، العراق وإيران.

THE TURKISH MILITARY OPERATION IN IRAQI KURDISTAN 16 AUGUST 1986

A HISTORICAL STUDY

ABSTRACT:

Turkish policy towards the Kurdish national movement in Iraqi Kurdistan is one of the key subjects of the Kurdish national liberation movement, as the Kurdish national liberation movement in Iraq has influence on the Kurdish movement in other Kurdistan parties. The main significance of this research is the evaluation of the Turkish policy and strategy towards the Kurdish movement. This study concentrates on the reasons behind declaring the military operations in the areas of Iraqi Kurdistan borders as well as its reflection. Hence, Turkey paid a great attention to its economic interests in Iraq and Kurdistan region particularly. Because of this, Turkey and Iraq have had close relationships. Also, the Iraqi role and Iraq-Iran war had been evaluated in this study. This study seeks to answer the following questions: Has Turkish policy influenced the Kurdish movement in Iraq? Has the Kurdish liberation movement in Iraq had an impact on internal affairs in Turkey? Do developments in the Kurdish movement threaten Turkey's interests and unity? What are the outcomes of the military operations in Kurdish border areas? What were the domestic and international responses to Turkish military intervention in Iraqi Kurdistan? Accordingly, this research was selected to provide a historical analysis of the Kurdish situation and to clarify the extent of Turkish policy's influence on them.

KEYWORDS: Turkish policy, Military operations, Kurdish movement, Iraqi Kurdistan, Iraq and Iran.